

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Věra Marie Jílková

Agrofert versus Agrokor: komparace oligarchů v Česku a Chorvatsku
Agrofert vs. Agrokor: The Comparison of Oligarchs in Czechia and Croatia

(Bakalářská diplomová práce)

Vedoucí práce: Mgr. Karolína Spurná

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci, dne:

_____

Poděkování: Zde bych ráda poděkovala své vedoucí za to, že ve mně před několika lety vzbudila zájem o politiku Balkánu a za její lidský přístup a pomoc při psaní práce, a svojí matce za to, že mě nezabila. Promiň mi ty bezesné noci, mami.

OBSAH

ÚVOD	5
1 TEORETICKÝ ZÁKLAD	10
1.1 Oligarchizace ekonomického sektoru v postsocialistických režimech.....	10
1.2 Vývoj oligarchizace na Balkáně.....	11
1.3 Vývoj oligarchizace v ČR a střední Evropě	13
2 OLIGARCHIZACE V CHORVATSKU: OSOBA IVICI TODORIĆE	15
2.1 Původ.....	15
2.2 Význam a raná historie Agrokoru	15
2.3 Převzetí Konzumu	16
2.4 Tuđman a jeho role.....	17
2.5 Agrokor a státní správa.....	19
2.6 Zemědělství	20
2.7 Média.....	22
2.8 Kauza Agrokor	24
2.8.1 Konec Agrokoru.....	24
2.8.2 Reakce vlády	25
2.8.3 Vládní krize	25
2.8.4 Konkluze, řešení.....	26
2.9 Vliv Ruska.....	27
3 OLIGARCHIZACE V ČESKÉ REPUBLICE: OSOBA ANDREJE BABIŠE	29
3.1 Původ a první kauza	29
3.2 Agrofert a státní správa	29
3.3 Zemědělství	30
3.4 Média.....	31
3.5 Současný vývoj	32
3.6 Vliv Ruska.....	33
4 KOMPARACE.....	34
ZÁVĚR.....	39
LITERATURA.....	41
ABSTRAKT.....	47
ANOTACE.....	48

ÚVOD

Oligarchizace politiky je velkým problémem dnešní doby. Společně s obvyklými doprovodnými jevy, jako jsou korupce a klientelismus, zasahujícími až do oblasti nejvyšší politiky, je typickou překážkou především východoevropských států v tranzici k demokracii. Ať už jde o oligarchy téměř zcela ovládanou Ukrajinu, s válečnou historií spojený Balkán, nebo vliv jednoho, zato mocného oligarchy v České republice. Varianty jsou různé, ale jejich *modus operandi* nakonec v zásadě podobný. Zasahováním do médií a kontakty v politice ovlivňují oligarchové dění v republice ke svému prospěchu.

Téma práce

Hlavním úkolem této práce je porovnání reálií chorvatské situace a poskytnutí materiálu k zamyšlení se nad vývojem problému velmi podobnému tomu, ve kterém se nyní nachází Česká republika, a poučení se z něj. Jako nejvhodnější teoretické ukotvení byla zvolena reprodukce teorie vzniku oligarchie v různých východoevropských státech. Německy píšící autoři Laslo Sekelj (Sekelj, 2001) a Joachim Becker (Becker, 2015) publikovali dva nejdůležitější zdroje pro tuto teorii, kde se detailně zabývají oligarchizací východní Evropy. Zatímco Becker poskytl důležitou komparaci států a vyjádřil v ní mnoho zajímavých pozorování, Sekelj postuloval teorii, která tvoří základní kámen této práce a která vysvětluje, jak a proč se liší oligarchizace v Česku (potažmo střední Evropě) a na Balkáně.

Tělo práce se bude zabývat komparací dvou vlivných figur oligarchického typu s velkým vlivem na ekonomiku, politiku a veřejný život v České republice a Chorvatsku. Na chorvatské straně se jedná o Ivicu Todorice, vlastníka největší obchodní korporace v celé oblasti jihovýchodní Evropy, Agrokoru, s obrovským vlivem i mimo svou sféru. Za jeho český protějšek jsem zvolila Andreje Babiše, současného premiéra a bývalého vlastníka největší korporace v ČR ve svém oboru, Agrofertu, který tenduje k podobně širokému záběru vlivu.

Důvody k volbě tématu

Toto téma je velmi důležité a přínosné z několika důvodů. Zaprvé, Andreje Babiše a Ivicu Todorice spojuje mnoho věcí, mimo již vytčené také vliv na média. Problematické situace, do kterých se oba popisované subjekty dostaly, jsou závažné

na unijní úrovni. Jde o velice současné téma – většina výrazných kauz a posunů se odehrála v posledních desíti letech. Obě země mají podobnou minulost v habsburské a později komunistické sféře vlivu, obě země ve svých příslušných socialistických blocích zaujímaly místo technicky vyspělejších států, v obou panovaly proevropské tendence (i když v Chorvatsku spíše až od přelomu milénia), obě patří v EU ke středním až menším státům, a v neposlední řadě k sobě chovají vřelé vztahy. Západní Balkán také obecně patří mezi přirozené obchodní partnery ČR¹.

Toto téma jsem si vybrala, protože jsem se během svého studia zaměřila na státy západního Balkánu a myslím, že díky své poloze a dalším výše jmenovaným skutečnostem jde o oblast, která by měla Čechy přirozeně zajímat. Jde o neustále se měnící a posouvající se region, ve kterém má většina států silné naděje na přistoupení k EU a jejich objem obchodu se státy EU se neustále zvyšuje². Chorvatsko, společně se Slovinskem, je členem EU a má vliv na unijní agendu³. Je důležité tyto změny a posuny dokumentovat a rozebírat, což je jeden z cílů práce.

Nejenomže je téma současné kvůli nahromadění kontroverzních kauz a střetů v posledních letech, jeho důležitost a aktuálnost tkví také v dynamickém vývoji chorvatského případu, kterým si můžeme vypomoci, pokud chceme predikovat příští vývoj Babišovy situace v ČR.

Cíl výzkumu

Má hlavní hypotéza zní: *Odlíšný vývoj obou oligarchů, českého Andreje Babiše a chorvatského Ivici Todorice, zapříčiňují tři faktory, a to: historický vývoj transformace a odlišné zapojení se do mediální scény a politiky. Toto mi pomohou definovat výzkumné otázky, a to Jaké jsou podobnosti a rozdíly mezi Todoricem a Babišem v daných oblastech? Jaká je skladba jejich kontaktů v politice? Jaké jsou rozdíly v intenzitě ovlivňování médií, jejich polarizaci a vztahu státní moci k nim*

---

¹ Proč? Pro ČR je důležité mít ekonomicky a bezpečnostně stabilní prostor v blízkém sousedství, o který se ve své dlouhodobé politice vůči tomuto regionu snaží. Ekonomické prostředí je výhodné i pro střední a menší firmy, poptávka trhu je výhodná pro silná česká odvětví – mj. automobilový a potravinářský průmysl (MZV in Tesař, 2013, str. 31).

² EU tvoří asi 70 % objemu zemí, se kterými země západního Balkánu obchodují, a za posledních deset let se objem společného obchodu zvýšil o 130 % (EK 2019).

³ Nejen skrze závažnou situaci, která mohla nepříjemně ovlivnit finanční stabilitu EU a o které bude mj. pojednávat má práce, ale i jinými formami (první chorvatské předsednictví v prvním pololetí roku 2020 si za jeden z cílů vzalo snahu o bližší integraci ostatních zemí západního Balkánu).

v daných zemích? Jakou roli hraje Rusko v zahraniční politice obou států ve vztahu k oběma oligarchům? a Jak podobný je jejich vliv na zemědělství? Prozkoumání způsobu a intenzity ruského vlivu v daných případech pomůže k uvědomění si, jakou návaznost mají tyto případy na mezinárodní vztahy s tímto důležitým hráčem, který v obou z nich hraje významnou roli. Zemědělství mi poslouží jako kontrolní oblast. Zmapuji vše zmíněné a pokusím se tak potvrdit svoji hypotézu.

Metodologie

U své práce jsem se rozhodla pro formát komparace; metodologie tedy bude odpovídat metodologii kvalitativní analýzy. To zahrnuje jednu závislou proměnnou – oligarchizaci dané země – a nezávislé proměnné, které jsou jednotlivými rozebíranými prvky (historie, působnost v politice, média, zemědělství). Případová studie je definována přesným časovým a územním vymezením případu – tématu práce. Po celou dobu studia mě zajímají politická témata východní Evropy a Balkánu, kterým se věnuji i v této práci, a zvolila jsem si konkrétně Českou republiku a Chorvatsko. Co se časového vymezení týče, u obou zemí se zabývám obdobím po pádu komunismu, konkrétně od roku 1991 (kdy vznikl nezávislý chorvatský stát), potažmo 1993 (kdy vznikla Česká republika), a to, vyjma krátkých exkurzů do doby socialismu a transformace (1989–1991), až dosud, protože děje ohledně obou oligarchů, které komparuji, stále probíhají⁴. Tato případová studie, protože využívám již postulovanou teorii k potvrzení vlastních závěrů, náleží k disciplinovaným interpretativním studiím. (Drulák, 2008, s. 34). Drulák ve své práci zmiňuje klady a zápory jednotlivých formátů, a ke komparativní analýze uvádí jako jednu z hlavních nevýhod slabou konstrukční platnost – protože „v důsledku odlišnosti různých případů může být obtížné tyto případy konceptuálně uchopit jednotným způsobem“ (Drulák, 2008, s. 88). Toto v mé práci nehrozí kvůli obratnému vymezení tématu a závislé proměnné, které vyprodukovalo dva případy velmi podobné svým pozadím (historií, geografii).

Struktura práce

---

⁴ Momentálně poslední Todorićův soudní proces skončil v březnu tohoto roku. Babiš bude premiérem výhledově nejméně do parlamentních voleb, které se budou konat v říjnu tohoto roku.

V první části práce představím Sekeljovu teorii, srovnám soubor komparací, které se těmito státy a vývojem oligarchie v nich zabývají, a shrnu odchylky v historii tranzice obou zemí. V dalších dvou částech bude následovat výňatek Todorićových kauz, ke kterým najdu srovnatelné Babišovy kauzy. Budu srovnávat jejich původ (zde se nabízí příležitost k rychlému seznámení se s hlavními odlišnostmi mezi českým a jugoslávským typem socialismu), jejich počátky v 90. letech a jak přišli ke svým nejdůležitějším firmám. Ukážu, jak podobní si jsou v oblastech politické provázanosti, ovlivňování tisku a vlivu na zemědělství dané země. Popíšu, jak přesně vypadal pád Agrokoru. A nakonec se zaměřím na vliv Ruska v obou zemích, protože je to významný faktor, který mají obě země společný. V další kapitole je srovnám, vytknu, v čem spočívá jejich podobnost a v čem se liší. Výsledky shrnu v závěru.

Analýza zdrojů

Teoretická část bakalářské práce byla obtížná; mimo hlavní Sekeljův článek *Tři modely transformace elit ve východní Evropě v první fázi transformačního procesu*, který dodal práci pevný teoretický rámec, ale přece jen postrádá pokrytí let po roce 2000, šlo o výzkum vyžadující hodně propojování a sjednocování různých myšlenek. Všechny dostupné články a rozbory se obvykle zabývají pouze jedním z aspektů teorie. C. Gronerová srovnává počátky oligarchizace Balkánu po pádu komunistického bloku se státy východní Evropy; její práce poskytuje užitečná fakta o tehdejší situaci a styčné body v komparaci států v dané oblasti (Groner, 2006). Podobný přístup, i když o něco obecnější, ve svém článku zaujali P. Stubbs a S. Zrinščak (Stubbs & Zrinščak, 2015). M. Pugh ve své práci nabízí obecné výroky ohledně oligarchizace a její povahy se zaměřením na východní Evropu a Balkán (Pugh, 2016). Oligarchizací v ČR se zabývá méně autorů. S. Hanley a M. Vachudová popisují změnu, kterou způsobil Babišův nástup do politiky (Hanley & Vachudová, 2018), J. Becker shrnul ve své práci odlišný vývoj ČR v 90. letech a více zmiňuje středoevropské reálie – zčásti komparuje s Polskem a Maďarskem. Já se zaměřím úzce na dvě země, které ještě nikdo spolu nesrovnával, a i obecně bývají spíše zanedbány – jediná Gronerová se věnuje ve své komparaci hlouběji i Chorvatsku.

V praktické části, kde popisují kauzy a současnou situaci, jsem se držela „novinářských“ knih o obou protagonistech a článků z domácích médií; existují

samozřejmě různé odborné zprávy, analýzy a články o situaci Agrokoru, ale ty se na problematiku dívají především z ekonomicko-hospodářského hlediska, a do toho ve své práci zabíhat neplánuji.

Co se Chorvatska týče, kvalitní a velmi současný vhled do tématu poskytuje Marta Zubovićová ve svém článku o politických aspektech krize Agrokoru (Zubović, 2019), nicméně tato práce je poměrně stručná, nezmiňuje širší pozadí vlivu Agrokoru na Chorvatsko a pochopitelně také chybí srovnání s jinou zemí. Informace o době před rokem 2017 jsem čerpala z knihy *Gazda* od Saši Paparely (2016), což je jediný zdroj, který se širokozáběrově zabývá Todorićovou minulostí a aférami (jde o tištěný rozšiřující doprovod k průlomovému filmu *Gazda* z roku 2016, který se Todorićem kriticky zabýval jako první médium v Chorvatsku.) Pro dobu po roce 2017 jsem si vybrala jako hlavní zdroj nezávislý deník Index, který byl důležitým hybatelem tehdejšího dění. Situace svobodných médií v Chorvatsku ironickým způsobem potvrzuje problém, který ve své práci budu popisovat – totiž široké ovlivňování tisku Todorićem; bylo tedy obtížné provést dostatečně důkladné factcheckové kontroly, ale kde to šlo, tam jsem použila triangulaci, tedy jsem si potvrdila fakta v jiných zdrojích. V Česku je větší pluralita médií a hlasů kritických vůči Babišovi. Fakta jsem se rozhodla čerpat z knihy *Boss Babiš* Jaroslava Kmenty (2017), ale pochopitelně jsem používala i jiné zdroje.

Vzhledem k tomu, že dosavadní pokrytí tématu je buď 1) převážně z ekonomicko-hospodářského hlediska, nebo 2) zpracováno žurnalisty, dále 3) chybí komparace daných zemí, natož sobě tak podobných oligarchů, bude tato práce velmi přínosná – ve smyslu přiblížení nového, neprozkoumaného spojení mezi Českem a Chorvatskem v postsocialistické historii a teoretického zdůvodnění celé problematiky.

1 TEORETICKÝ ZÁKLAD

1.1 Oligarchizace ekonomického sektoru v postsocialistických režimech

Forma oligarchie, o které se tu bavíme, je *oligarchy in democracy* – „formálně demokratický systém vládnutí podporuje určitou sekci podnikatelské buržoazie. Může být definována jako koncentrace ekonomické síly v rukou elit, které tendují k zaměňování svých zájmů s těmi veřejnými“ (Pugh, 2016, s. 1 a 3). Podle Beckera ukazují oligarchické struktury na slabou občanskou společnost, tedy že občanská společnost (*Bürgertum*) má v případě Itálie a Rakouska, západních zemí, kde oligarchie hraje velkou roli, obtížné vytvořit hegemónní roli, a uchyluje se tedy ke klientelistickým způsobům zajištění moci. Ve střední a východní Evropě se „[...] vznik a výrazná strukturace oligarchické vrstvy pojí až s nedávným přechodem ke kapitalismu a tržnímu prostředí“ (Becker, 2015, s. 409 a 410). V praxi ale bylo zavádění kapitalismu řízeno shora, a tedy bez kapitalistů. Nicméně, aspiranti existovali – manažeři bývalých státních podniků, a zčásti i další kádry, kteří na jednu stranu měli úzké vztahy se státním aparátem, na druhou stranu by bez státní podpory nebyli schopni tak snadno akumulovat moc (Becker, 2015, s. 427).

Beckerův názor na slabou občanskou společnost je podpořen pozorováním L. Cabada, který ho dokumentuje ve svém článku o členství v politických stranách střední Evropy: jeho potvrzená hypotéza byla, že ve stredoevropských zemích klesá počet lidí, kteří se aktivně zapojují do politiky (tedy jsou členy nějaké politické strany). Za viníky považuje absenci širokých stran založených na jasném ukotvení v minulosti a dlouhodobé spolupráci s určitými sociálními skupinami (Toole in Cabada, 2017, s. 10). Pokud tuto skutečnost dáme do kombinace s klesající volební účastí, vzniká prostor pro aktéry zajišťující „zprostředkování zájmů“ (Cabada, 2017, s. 23). Cabada tímto výrokiem odkazuje spíše na média, single-issue parties a „strany-firmy“, ale oligarchové mezi tyto vnější aktéry zcela určitě také patří (a mnohdy mohou být v pozadí za Cabadou zmíněnými hnutími a vlivy).

Sekelj ve své práci rozebírá tři typy transformace elit, které nám mohou pomoci objasnit, jaký základní rozdíl tkví v rozvoji elit (a tedy, do významné míry,

vrstvy oligarchie) ve středoevropském prostoru a v bývalé Jugoslávii. Jeho teorie dělí země bývalého socialistického bloku do tří skupin podle toho, jakým způsobem se v nich během pádu komunismu transformovaly staré režimní kádry v nové elity demokracie. Nachází významnou korelaci mezi rychlostí transformace elit k demokracii a podílu menšin v dané zemi: do první skupiny řadí národnostně homogenní středoevropské státy Česko, Maďarsko, Polsko a Slovinsko, ve kterých proběhla tranzice k demokracii relativně poklidně a došlo k promptní výměně vládnoucí vrstvy, druhou skupinu definuje jako „přesný opak té první“ a sem spadají svazové státy SSSR (potažmo SNS) a SFRJ (Sekelj sem řadí také Albánii), které byly multietnické – na jejich území se nacházelo mnoho menšin, jejichž požadavky a vzájemné animozity kladly na aparát velkou zátěž. To využily elity k politické manipulaci, jak ukazují války na Balkáně a v Čečensku v devadesátých letech. V těchto státech sice proběhla změna režimu, ale ne přechod k demokracii *per se*; většina nomenklatury zůstala na svých místech a odešla až se stářím. Třetí, smíšená skupina se nachází právě uprostřed, zahrnuje dosud nezmíněné státy – Slovensko, Rumunsko, Bulharsko a Pobaltí – a vykazuje znaky obou skupin. Všechny tyto státy mají na svých územích významné menšiny (hlavně Maďaři, Turci, Rusové) a tranzice k demokracii u nich proběhla pomaleji než u první skupiny. (Sekelj, 2001, s. 440-441)

Dalším významným prvkem, který podporuje dělení těchto států na tři skupiny, je proces výměny elit. U první, středoevropské skupiny, musela odejít většina původní nomenklatury (do důchodu, nebo klesli níže na mocenském žebříčku). Nahradily je mladší elity ze stejné technokratické vrstvy, ze které pocházeli jejich předchůdci, plus intelektuálští reformátoři a demokratická opozice (Szalai in Sekelj, 2001, s. 457). U druhé a třetí skupiny jednoduše výměna elit neproběhla a zástupci minulého režimu zůstali na exponovaných místech, dokud nedošlo k přirozené generační výměně (Sekelj, 2001, s. 454-457). Ačkoliv článek opominul rozdílný vývoj v jednotlivých jugoslávských republikách, má značný přínos pro teoretický základ této práce, neboť věcně a jasně osvětluje hlavní rozdíly mezi danými státy v návaznosti na oblast našeho zájmu.

1.2 Vývoj oligarchizace na Balkáně

Oligarchizace na Balkáně byla samozřejmě zásadně ovlivněna válkou v 90. letech, podle J. Županova (Županov in Stubbs & Zrinščak, 2015, s. 400) „érou

politického kapitalismu“, kdy byli manažeři státem vlastněných firem propojení s lokálními vládci, kteří se, víceméně, chovali jako ‚oligarchové‘ (tamtéž). Nicméně, její prvopočátky – které ji odlišují od vývoje v ostatních postsocialistických státech – byly už v systému ekonomického vedení Jugoslávie, kdy se jejich přístup k ekonomice lišil od sovětského bloku a spíše se posouval k západním státům: Jugoslávie experimentovala s liberálními reformami a velké státní podniky nepodléhaly centralizačnímu přístupu (Pugh, 2016, s. 4), což byly ideální výchozí podmínky pro vznik osobností, které kolem sebe vytvořily zájmovou síť, a zároveň nepadly společně s režimem. Tyto případy jen posílily s úpadkem po Titově smrti (1980), kdy začaly instituce ztrácet svůj vliv a lokální vládnoucí elity začaly posilovat své osobní zájmy a myšlenku nacionalismu (tamtéž). Po válce se demokracie budovala jen pomalu a obtížně.

Gronerová, která ve své práci komparuje pět postsocialistických států, nachází u všech výraznou oligarchizaci médií, tzv. „klanový pluralismus“, a také vysokou míru korupce a kriminality v elitách. V samotném Chorvatsku upozorňuje na existenci úzkého kruhu rodin kolem vládnoucího Franjo Tuđmana, které byly propojeny s Chorvatskou demokratickou stranou (*Hrvatska demokratska stranka – HDZ*) (Groner, 2006) – téměř učebnicová definice oligarchie. Nezávislá média té doby toto uskupení nazývala „parainstitucí“ (Groner, 2006, s. 30). Tento kruh byl rozbit po volbách v roce 2000, kdy vyhrály středolevé strany, ale korupce nevytizela. V Srbsku zafungoval obdobný postup: oligarchové se soustředili kolem Slobodana Miloševiče a jeho Socialistické strany Srbska (*Socialistička partija Srbije*) (Becker, 2015, s. 423).

Obecně obsahuje oligarchizace na Balkáně tyto systémové problémy: dominanci vnitřních zájmů, extrémní klientelismus, rozdělování prostředků finančního sektoru, které není založené na potřebách trhu, a těsné spojení státu s podnikateli a finančním sektorem (Bićanić in Stubbs & Zrinščak 2015, s. 401). Díky demokratizaci a evropeizaci se situace navenek zlepšuje – obé přineslo nové regulace a procedury, jenže existující politicko-ekonomické mocenské vztahy nejsou nijak systematicky konfrontovány (tamtéž, s. 402). Na vině je přistoupení do EU uprostřed hluboké ekonomické a finanční krize, která snížila možnost, že členství samo o sobě bude působit jako nástroj ke změně (tamtéž). Proces

přistoupení k EU neměl téměř žádný vliv na klientelismus, protože „sociální politika je ‚měkkou‘ a ne ‚tvrdou‘ kondicionalitou“ (tamtéž, s.410).

Je zde také další problém, který je pravděpodobně obecně postsocialistický, a který může mít vliv na nedůvěru občanů ve vlastní stát a instituce (a tedy snazší rozmáhání oligarchizace, klientelismu a korupce). Jde o odliv tzv. *gastarbeiterů*, lidí produktivního věku, kteří se rozhodli pracovat v zahraničí, z Jugoslávie v 60. a 70. letech a z ostatních zemí po revoluci v roce 1989. Směřovali téměř výhradně do bohatších zemí Západu a často tam zůstali, čímž se posiluje ztráta podnikavých a inteligentních lidí. Navíc vzniká odcizení mezi státem a jeho občany, kteří svá produktivní léta tráví v jiné zemi.

1.3 Vývoj oligarchizace v ČR a střední Evropě

Problém je v tom, že neexistuje žádná sjednocující teorie nebo popis oligarchizace ekonomického sektoru v postsocialistických státech střední a východní Evropy; každá země jednala s potížemi tranzice ke kapitalistickému systému svým jedinečným způsobem, který ji nicméně nakonec dovedl do podobné neutěšené společensko-hospodářské situace jako její sousedy. Rusko před totální oligarchizací zachránila hluboká ekonomická krize koncem 90. let, která předala část moci zpět do rukou silného prezidenta. Ukrajina, která si za prvního post-2014 prezidenta zvolila oligarchu, je přímo označována za „oligarchickou demokracii“ (Matuszak in Becker, 2015, s. 418). V nástupnických státech Jugoslávie byla těsná provázanost mezi oligarchy, lokálními vládci a vládoucí semi-autoritářskou stranou. V Česku a Slovensku vstupují oligarchové do veřejného života až v poslední době. Ve všech těchto (kon-)federálních státech byla snaha vlád jednotlivých republik kontrolovat, co jim podle jejich názoru náleželo, „centrální hnací silou rozpadu daného státu“ (tamtéž, s. 412).

Při dělení ČSR se jak česká Klausova, tak slovenská Mečiarova vláda snažily o vytvoření nové „národní buržoazie“ (jako ostatně všechny další země v citované komparaci) ve svých zemích až do konce devadesátých let, tedy dokud byly u moci. Na jejich strany (ODS a HZDS, *Hnutie za demokratické Slovensko*) se napojovali domácí kapitalisté, ale tyto strany samotné za oligarchické označit nejde (Becker, 2015, s. 425). Obě země při vytváření této nové buržoazie sledovaly různé cesty, ale obě bojovaly s typickými obtížemi privatizace a vznikem oligarchů.

Koncem devadesátých let v obou zemích musely zmíněné strany předat moc opozičním stranám. Privatizace byla především ve prospěch zahraničních investorů, kteří ovládli bankovní a průmyslový sektor. Možnosti se ale otevřely i pro domácí investory a kapitálové společnosti, a pokud byla daná investice nad jejich schopnosti, spojili se s nějakou zahraniční společností (Becker, 2015, s. 426).

V ČR a SR vznikla silná navázanost na Německo pod vlivem procesu přístupových jednání s EU a klíčové sektory průmyslu a bankovníctví jsou v rukou zahraničních vlastníků. Domácí vlastníci a finanční skupiny jsou obecně spíše v surovinových odvětvích (např. také těžký průmysl na Ukrajině) a v poslední době se domácí oligarchové objevují v médiích (Becker, 2015, s. 428).

Posun, kdy média přecházejí od zahraničních (většinou německých) vlastníků do českých rukou, nastal během krize roku 2008 – předtím bylo zahraničím vlastněno až 80 % médií (Reporters without Borders in Hanley & Vachudová, 2018, 287). Oligarchové v domácích médiích našli odbytíště podporující jejich vlastní obchodní a politické zájmy a možnost omezení kontroly jejich činnosti (tamtéž). V Česku je situace trochu odlišná od visegrádských sousedů Polska a Maďarska: kumulace mediální a ekonomické moci předcházela získání moci politické. Maďarský Fidesz vyvinul vlastní zájmovou síť oligarchů poté, co získal moc, v ČR oligarcha založil a rozvinul vlastní politickou stranu. Další rozdíl spočívá v tom, že Fidesz, spolu s polským PiSem, staví na nacionalismu a občanských strukturách, ANO musí vycházet z ekonomické a mediální moci, kterou používá jako náhradu. Nemůže se opřít o nacionalistické cítění lidu, postavit se jako bojovník vůči nepříteli národa zvenčí (pro Fidesz a PiS je ideologie naopak ústředním motivem) a je spíše technokratické a protikorupční, i když v rámci politického boje zneužívá xenofobní nálady (tamtéž, s. 289).

Becker tvrdí, že v ČR pomohly oligarchické formace (kam vedle ANO řadí i Věci veřejné) překlenout erozní proces, kterému podléhaly tradiční pravicové strany – mj. tím, že s nimi tvořily vládu. Nevykazují ale zatím dlouhodobější životnost. Ovšem, „*vysoká nestabilita stran oligarchů v žádném případě nevylučuje nestabilitu jejich politického vlivu*“ (Becker, 2015, s. 428).

2 OLIGARCHIZACE V CHORVATSKU: OSOBA IVICI TODORIĆE

2.1 Původ

Jméno rodiny Todorićů bylo známé už za dob Jugoslávie. Otec Ivici Todoriće byl ředitelem jednoho z největších jugoslávských podniků zabývajících se hospodářskými zvířaty a produkty z nich, Agrokombinatu. Tento post musel opustit, když odmítl sloučení se společností Sljeme, kterou vedl jeho konkurent. Různé pomlavy, které na něj jeho protivník vytáhl, se sešly s dobou chorvatského jara⁵ a Ante Todorić byl odsouzen a zavřen do vězení za kontrarevolucionářství. Odseděl si ale pouze čtyři roky z desíti, a ve vězení získal užitečné kontakty, protože z jeho spoluvězňů se později měli stát významní představitelé chorvatské politiky – např. Franjo Tuđman nebo Stjepan Mesić (oba budoucí prezidenti). Po propuštění se začal věnovat květinářství a založil firmu, která se postupně poměrně rozrostla. Zde se vypracoval jeho syn Ivica Todorić (Paparella 2016, s. 21–29). Díky kombinaci politických známostí, pololegální činnosti s výměnou deviz za staré dináry, dobrému obchodnímu odhadu a rozpínavosti vybudoval Todorić největší chorvatské hospodářské impérium.

2.2 Význam a raná historie Agrokoru

Význam Agrokoru pro chorvatské hospodářství je enormní, protože vlastní široký záběr firem, a to především potravinářských. Ve všech zdrojích je soustavně označován za nejsilnější společnost v jihovýchodní Evropě a např. za rok 2015 měl obrat poloviny chorvatského rozpočtu (výroční zpráva Agrokoru in Paparella, 2016, s. 10). Jde o řadu ve svém oboru vedoucích firem, jako Ledo (zmrzlinárna), Jamnica (balená voda), Zvijezda (olej), Solana Pag (sůl) – to jsou v Chorvatsku známé značky. Vlastní ale ještě množství dalších firem: největší výrobní a zpracovatelské závody v Chorvatsku (PIK Belje, PIK Vrbovec), několikero vinařství (Vupik) a mnoho dalších. Podobně jako Agrofert má široký záběr a vlastní celé řetězce, od zpracovatelů po distributory. Největší z jeho akvizic je Konzum, což je řetězec obchodů s potravinami, který existoval už za socialismu (pod názvem

---

⁵ Období začátkem sedmdesátých let podobné pražskému jaru, zahájené *Deklarací o postavení a názvu chorvatského spisovného jazyka*. Lidé prosazovali demokratizaci, ale také chorvatský nacionalismus.

Unikonzum). Vlastní i podobné řetězce v Bosně a Hercegovině a Srbsku (taková byla situace roku 2016) (Paparella, 2016, 9–11).

Na oficiálních stránkách se uvádí, že Agrokor vznikl už v roce 1976 jako společnost obchodující s květinami. To není úplně pravděpodobné, protože tehdy ještě společnosti takového typu vznikat nemohly. Spíše šlo o „uskupení řemeslníků“, kterým takto obcházeli nařízení o počtu zaměstnanců. Akciová společnost stejného názvu byla založena roku 1989. Finance měl Todorić z rodinného květinářství, pololegálních činností za války (Paparella, 2016, s. 46) a první významná akvizice Agrokoru byla stáčírna vody Jamnica, jejíž továrnu, zničenou válkou, Agrokor opravil (oficiální stránky Agrokoru, 2021).

Do Konzumu chodí dnes nakupovat každý čtvrtý Chorvat (Jurasić in Paparella, 2016, s. 9) a jde o nejdůležitější položku Agrokoru – nejenom díky čistému obratu a možnosti koncového prodeje vlastními firmami zpracovaného zboží, ale také díky možnostem, které vlastnictví takového řetězce skýtá: upřednostňování určitých dodavatelů před jinými a ovlivňování svých zaměstnanců (za Konzum kolem 12 000 v roce 2015 – Paparella, 2016, s. 61). Nebo celkový vliv na společnost, kterou tak všeprostopující firma musí nutně ovlivnit – už třeba jen ve vnímání palčivých otázek dneška, jako ekologicky udržitelné potraviny, nebo naopak podíl „domácích“ potravin na pultech obchodů, a podobné další.

Konzum prošel privatizací v devadesátých letech, po pádu socialistického režimu, podobně jako v ostatních zemích bývalého východního bloku. Během tohoto procesu se vyskytly všechny obtíže, které se typicky pojí s převáděním státního majetku do soukromých rukou za nestabilní doby, kdy zároveň probíhá tranzice k demokracii a v zemi se tvoří nové majetkové vrstvy. V Chorvatsku byla situace navíc ztížena probíhající válkou: zahraniční firmy se bály investovat, chorvatští občané neměli dost peněz na investice, a tehdejší politická garnitura prosazovala v privatizaci vlastní ekonomické zájmy.

2.3 Převzetí Konzumu

Chorvatský Úřad pro privatizaci (*Agencija za restrukturiranje*) a jeho Chorvatský privatizační fond (*Hrvatski fond za privatizaciju*) měly špatnou pověst, byvše ovlivňovány HDZ a mnoho převzetí proběhlo za „*působení zkorumpovaných ředitelů, vnitřního kruhu dobře informovaných vysoce postavených lidí, odborů,*

keré nedělaly svou práci, lidí z vládnoucí strany a malých akcionářů, kteří se zapletli do procesů, ze kterých nic neměli“ (Paparella, 2016, s. 200). V případě Konzumu to bylo podobné. Všechny výše zmíněné prvky sehrály roli: Todorčić měl blízké vztahy s ředitelem Konzumu Josipem „Jozou“ Petrovićem, zajištěnou podporu z HDZ a vliv v úzké manažerské Skupině 58, dále byl např. organizován výkup akcií od dělníků, kteří byli často v tíživé životní situaci. Malí dělničtí akcionáři byli dobře organizovaní, spolupracovali s některými manažery a vlastnili veliký podíl – kolem 25 %. Agrokor tuto sílu obešel dosažením toho, že pohyb akcií Konzumu přestal být na nějakou dobu reflektován v hospodářsko-ekonomické části deníku *Večernji* a byl zařazen opět až týden před plánovanou dražbou akcií. To značí, že malí akcionáři se nestihli připravit, vypůjčit si peníze a Agrokor měl jednodušší práci při monopolizaci a následné privatizaci tohoto řetězce (Paparella, 2016, s. 61–69). Joza Petrović byl pro tuto akvizici velmi důležitý, protože byl také ve vedení Záhřebské banky (*Zagrebačka banka*) a zajistil skupině 58 půjčku s výhodným úrokem (Paparella, 2016, s. 63). Akvizice Konzumu byla pro Agrokor velmi důležitá – nejen kvůli oblibě řetězce, ale také protože slouží jako odbytiště pro výrobky Agrokoru (ovoce a zelenina z PIKů, víno, olej, minerální vody Jamnica a Kiseljak, zmrzlina Ledo etc.) (Paparella, 2016, s. 60).

2.4 Tuđman a jeho role

Todorčić by pravděpodobně neměl šanci získat Konzum či většinu svých ostatních firem, pokud by neměl podporu v politice. Těsně po rozpadu Jugoslávie podporoval Chorvatskou národní stranu (Paparella, 2016, s. 93), později HDZ, těšil se přízni prvního prezidenta a po vítězství opozice dokázal ovlivňovat dění přes své kontakty ve vládě. O tom budou pojednávat následující dvě podkapitoly.

První demokraticky zvolený chorvatský prezident Franjo Tuđman vládl Chorvatsku od roku 1990 do 1999, kdy zemřel. Byl oblíbený⁶, protože měl partyzánskou a disidentskou minulost, která mu dodávala na kredibilitě; především tedy pro nacionalisty, protože celý svůj život snižoval podíl Chorvatů na vině za rozpad Království SHS a druhé světové válce⁷ (BalkanInsight, 2019). Tíhnutí

---

⁶ při výzkumu jsem narazila na pár anket v populárních tiskových médiích *Dnevnik* a *Večernji* (ale i *Deutsche Welle*), ve kterých se Tuđman dobře umístil. U veřejnosti je dodnes vnímaný pozitivně, a to především kvůli svým válečným úspěchům.

⁷ studoval historii a napsal revizionistickou historiografii, která snižovala počet obětí v Jasenovci, chorvatském koncentračním táboře.

k nacionalismu bylo ale u chorvatských disidentů častým rysem; šlo o způsob, jak se vymezit proti státní komunistické ideologii, která prosazovala společnou jugoslávskou identitu.

V roce 1989 založil HDZ, která si dala za cíl nezávislost země. Stejně jako Tuđman, i jeho strana tíhla k nacionalismu a v prvních multipartajních volbách drtivě vyhrála, což jen posílilo etnické napětí. Po válce Tuđman napomáhal omezování svobody médií a opozice, a naopak posilování nacionalismu (výroky o chorvatských Srbech) a katolické církve. Také se mu připisuje nezáměr o ekonomiku a z toho plynoucí důsledky (klientelismus, snížená životní úroveň obyvatel). Jeho kritici napadají mj. jeho semi-autoritářský přístup: „*Mohl si vybrat mezi zdravým nacionalismem a šovinismem, vybral si šovinismus; mezi ekonomikou volného trhu a klientelismem si vybral to druhé. Místo kultu svobody si vybral kult státu. Místo modernity a otevřenosti si vybral tradicionalitu, což bylo pro malý stát jako Chorvatsko, který potřebuje být otevřený světu, fatální*“ (Goldštajn pro BalkanInsight, tamtéž). „*Za jeho vlády se Chorvatsko nedokázalo posunout od jugoslávského autoritarianismu k parlamentní demokracii*“ (Đurašković, tamtéž). „*Schvalovat Tuđmanovu vládu znamená schvalovat špatné vztahy se sousedy*“ (Goldštajn, tamtéž).

Válka za nezávislost, kterou Chorvatsko vybojovalo v letech 1991–1995, sice zanechala hluboký vliv na civilním obyvatelstvu, ale na mezinárodní scéně zemi spíše pomohla. Chorvatská republika byla (mj. kvůli vlivu Německa) vřazena do mezinárodních struktur, získala podporu USA, obraz země vymanivší se z područí komunismu rezonoval na mezinárodní scéně, zvyšovala se životní úroveň. Problematická ale byla vláda jedné strany a Tuđmanovo semi-autoritářství, které tvořilo základ pro různé problémy, mezi nimi především klientelismus.

Do této doby spadá Todorićův rozmach, protože tento oligarcha měl s Tuđmanem dobré vztahy. HDZ (spolu s Tuđmanem, protože prezident tehdy měl více pravomocí než dnes) měla, díky své pozici hegemonu, velký vliv na ekonomiku a proces privatizace, kterou usměřňovala ve prospěch svých *protégés*. Vše v zemi bylo v tomto období úzce provázáno s politickým děním, takže vyjádření Agrokoru o tom, že se firma s politikou nezaplétá, není moc věrohodné – jednoduše to odporuje tomu, co o tehdejší situaci víme. Ivica Todorić v roce 1998 v jednom rozhovoru ostatně v podstatě přiznal, že se mu povedlo koupit určité

firmy, protože „měl podporu těch, kteří dělali hospodářskou politiku“ (Nacional in Paparella, 2016, s. 59). Konkrétně a přímo je s rodinou Tuđmanových provázán např. tak, že Agrokor výhodně odkoupil pro svou zmrzlinářskou značku Ledo subdodavatelskou firmu Nevenky Tuđmanové, která vyráběla kornoutky (Paparella, 2016, s. 93). Část Tuđmanovy rodiny také přišla v roce 1995 na oslavu otevření Konzumu (Paparella, 2016, s.191).

2.5 Agrokor a státní správa

V roce 2000 došlo k obratu, neboť Tuđman na konci roku 1999 zemřel a ve volbách zvítězila dosud opoziční Sociálnědemokratická strana (premiérem se stal Ivica Račan). Od této chvíle Agrokor přestal mít podporu vládnoucí strany a prezidenta, jenže se nadále potřeboval udržet na své pozici, takže se začal v politice angažovat cílevědoměji. Opravdu velký počet různých vládních zmocněnců přišel do politiky z Agrokoru, odešel z ní do Agrokoru, případně jejich politické angažmá bylo pouze přestávkou v kariéře v Agrokoru. Sám Todorčić jednou naznačil, že Agrokor si prý vychovává generaci mladých, schopných lidí, kteří pak míří do státní služby (Jutarnji in Paparella, 2016, s. 116). Dále ukazuje blízká propojení se starosty hlavního města Záhřebu (s Mikšou ho pojilo přátelství už jejich otců, Bandić je ve zdroji zmíněn několikrát u různých kauz, například jeho podpora ve věci Kulmerova zámku, která je zmíněna v komparační části této práce). Krešimir Kuterovac, který vedl Úřad pro privatizaci (jeho úloha je blíže popsána v oddílu o převzetí Konzumu), po ukončení tohoto poměru odešel do vedení PIK Belje. Zdravko Marić, ministr financí, jehož úloha byla významná zvláště po roce 2017, pracoval v Agrokoru mezi dvěma údobími ve vládních funkcích. Několik dalších lidí, které Paparella jmenuje, kteří měli vazby na státní činovníky a zaujímali vysoké posty v Agrokoru, je zatčeno při pádu Agrokoru (Paparella, 2016, s. 116–119). A toto je jen stručný výčet.

Velmi důležitá je kombinace Jozy Petroviće a Ivo Sanadera, chorvatského premiéra za HDZ v letech 2003-2009. Petrović sehrál svoji roli při pšeničné aféře a převzetí Konzumu, kde jako člen vedení Záhřebské banky zajistil pro Agrokor výhodné půjčky, za což byl odměněn různými výhodnými posty v rámci Agrokoru, jeden post dokonce získala jeho dcera. Přes něj je také nejdůležitější spojení Agrokoru a Sanadera. Sanader odpustil výrobním a zpracovatelským závodům Agrokoru Vinkovci, Vrbovec a Vupik dluhy ve výši téměř 182 milionů kun, plus

další odpustek dluhu 224 milionů kun závodu Belje – těsně poté, co ho Agrokor koupil (Index, 2018). Sanader musel odejít ze své funkce, když se zapletl do skandálu s odprodejem chorvatské naftařské firmy INA Maďarům, při které hrál Petrović, který byl (po odchodu z Agrokoru) v dané společnosti na vysokém postu, významnou roli (Paparella, 2016, 79–80).

2.6 Zemědělství

Agrokor má na zemědělství ve své zemi obrovský vliv: zaprvé, jak už zmíněno v předchozí podkapitole, má kontakty na ministerstvu zemědělství, zadruhé tím, že vlastní tolik předních potravinářských firem, které jsou zásobeny materiálem z PIKů, které jsou též v jeho vlastnictví.

PIKy (*proizvodni kombinati*), tedy výrobní družstva, jsou důležité pro rozmach Agrokoru. Podniky tohoto typu si typicky spojujeme se socialistickým blokem, kde byly spojeny s modernizací a industrializací převážně maloroľnických oblastí a zemí. Jejich vznik odpovídal poptávce po zboží, která se stále zvyšovala společně s poválečným zvyšováním životní úrovně. Speciálně v Jugoslávii hrály velkou roli – posilovaly konkurenceschopnost jugoslávské ekonomiky, což bylo založeno na tom, že v Jugoslávii byly tyto velké podniky výrazně více ve vlastnictví dělníků a jejich vedoucí rady nebyly tak závislé na centrálním plánování, jako spíše na hlasovacím a rozhodovacím procesu uvnitř firmy (Rusinow, 1977, 57–58).

Jejich existence způsobovala po pádu socialismu spoustu potíží – pokrřivily trh v neprospěch malých rodinných firem, nebyly konkurenceschopné vůči svým západním protějškům, často měly negativní vliv na životní prostředí a způsobovaly závislost celých oblastí země na několika málo firmách. Todoric skoupil několik těchto kombinátů, které zpracovávaly především maso a zemědělské výrobky – PIK Belje, Vrbovec a Vupik, nejspíš proto, že tvořily subdodavatele výrobků pro jeho další firmy. (Belje a Vrbovec byly v době vydání knihy největšími kombináty ve svých oborech) (Paparella, 2016, s. 11).

Tak velká, mezioborová, a navíc se zemědělsko-zpracovatelským průmyslem propojená společnost jako Agrokor nutně musí mít vliv na životní prostředí a vrstvu zemědělců. Zaprvé, zdroj zmiňuje skandál se znečištěním vody ve Svete Janě – Agrokor vlastní továrnu na stáčení vody Jamnica a Jana je jednou z jeho

nejdůležitějších značek – ale nepovedlo se dostatečně triangulovat (Paparella, 2016, s. 87). Další problém, který se ve zdroji rozebírá, je „kultura neplacení“ která se připisuje přímo Todoriovi, společně s konsekvencemi v podobě zkrachovalých malých zemědělců, Todoriových subdodavatelů. Todorio si může, kvůli svému postavení hegemonu, dovolit diktovat výkupní ceny různých plodin a pozdě (pokud vůbec) platí některým svým dodavatelům, někdy v naturáliích (Pfeifer in Paparella, 2016, s. 155), čímž je drží v pasti a nemohou se mu postavit. Kvůli svému vlivu na ministerstvu zemědělství (tajemník Kuterovac, ministr Čobanković) se nemusel Todorio ze svého jednání zodpovídat.

Když se přesuneme k obecnějším vlivům, které se spojují s obecnými problémy chorvatského zemědělství, projevuje se tentýž problém, jako u nás – velké podniky jsou zvýhodněné před těmi malými. A pod Agrokor spadá mnoho velkých podniků. Na jednu stranu je Todorio vnímán jako zachránce v odlehlejších, chudších oblastech typu Slavonie a Baranja⁸, kde koupí a rozšiřováním PIKů udržel pracovní místa. Na druhou stranu nijak nepodporuje místní rozvoj, tamější oblasti jsou pro něj jen základnou pro výrobu surovin (Drenovac in Paparella, 2016, s. 158). To je jeden z obecných zemědělských problémů Chorvatska: je potravinově nesoběstačné a kvůli silné lobby převažuje dovoz (Kuterovac tamtéž, a Net, 2020). Navíc vyrábí pouze základní suroviny (pšenice, kukuřice, řepa...) a nevyrábí zpracované produkty s přidanou hodnotou, takže zemědělci prodělávají (Kuterovac in Paparella, 2016, s. 144). Chorvatsko má relativně dost hospodářské půdy, ale využívá jí jen malé procento; je nesjednocená, roztržitá, pro vládu (lokální i zemskou) není zemědělství prioritou (Net, 2020). Kvůli různým historickým systémům, podnebí a topografii (sjednocená, rovinatá Slavonie se středoevropským podnebí a rakouskouherskou minulostí versus přímořská, hornatá a suchá Dalmácie) jde o obtížný úkol, nemluvě o hranice přesahujících trendech, zjevných např. i v ČR – lidé ze zemědělství odcházejí a noví nepřicházejí.

Posledním problémem, u kterého je až bolestně zřejmé propojení s ČR, je problém subvencí, konkrétně těch pro zemědělství. Moc se o tomto problému nepíše, a to ani v opozičních zdrojích nebo článkách dotýkajících se přímo tématu zemědělství, zřejmě to v Chorvatsku nepředstavuje až takový problém

---

⁸ jedná se o východní vnitrozemskou část země, hraničící se Srbskem po válce poničenou a trpící odlivem obyvatelstva; nabízí se paralela s Lovosicemi a severními Čechami.

(přínejmenším u evropských dotací lze předpokládat, že důvodem je, že Chorvatsko přistoupilo až v roce 2013 a stihlo zatím jen jedno dotační období.) Nicméně, Agrokor získal na státních dotacích 196 mil. kun a evropských 40 mil. kun (do roku 2015) (Paparella, 2016, s. 115). A obecně získá dotace na zemědělství „jen asi 45 % výrobců z Registru zemědělských výrobců, a 37 % celé finanční pomoci jde za jedním procentem největších příjemců“ (tportal.hr, 2009).

2.7 Média

Na tomto místě se nejspíš cítíme nuceni položit si otázku – jak to, že se tyto problémy, zasahující tak širokou varietu každodenních odvětví, neřešily dříve? První kritická kniha vyšla až roku 2016; Todorčić je neoddelitelnou částí oligarchické vrstvy Chorvatska už od počátku jeho existence jako svobodného státu. Jenže společnost se o těchto problémech v první řadě ani nemohla dozvědět, protože Todorčićův vliv sahá i do médií, nemluvě o celkově tristní situaci médií v Chorvatsku.

Situace médií v Chorvatsku by se dala, pokud se omezíme na oblast Balkánu, popsat jako ucházející. Slovinsko a Bosna jsou na tom podle žebříčku Reportérů bez hranic (*Reporters Sans Frontières* – RSF), který zkoumá situaci žurnalistiky a médií ve 180 zemích, pro rok 2020 lépe (Slovinsko je dokonce umístěné výrazně před ČR), Chorvatsko je na 59. místě, další státy se pohybují většinou v pásmu 80–100. Ve srovnání s ostatními státy EU je to diametrálně odlišný pohled: Chorvatsko je na šestém místě od konce, přičemž mezi posledními jsou tak notorické státy, jako Polsko, Maďarsko, a Bulharsko. Podle RSF má dnešní Chorvatsko jinak namíchanou, ale přesto českým potížím poměrně podobnou skladbu problémů: politikové (převážně HDZ) se vměšují do hlavní televize HRT a její manažeři dokonce podávají žaloby na ty zaměstnance, kteří na tento stav upozorňují. Novináři referující o výbušných tématech typu podsvětí nebo válečné zločiny čelí obtěžování, vyhrožování a někdy až fyzickým napadením, a situaci jim ztěžuje i zákon o „hanobení“ republiky nebo státních znaků. Na napadání novinářů odmítají autority reagovat – ani trestněprávními kroky, ani slovně. (RSF) V Chorvatsku existuje velká diverzita médií, jejich nebezpečím ale je polarizace; poslední dobou jsou na vzestupu konzervativní, radikálně pravicové portály typu *Dnevno.hr*, propojené s vládnoucí stranou HDZ a katolickou církví (Reuters in BalkanInsight, 2019). V první polovině roku 2019 proběhly demonstrace novinářů

na protest proti své situaci, především proti vysokému počtu proti nim podaných žalob s vágním důvodem „způsobení duševní úzkosti“, přičemž experti se shodují, že jde o zneužívání tohoto důvodu. (BalkanInsight, 2019). Chorvatsko v umístění v indexu RSF vykazuje velké výkyvy po celou dobu měření (RSF, BalkanInsight, 2019).

Předchozí odstavec popisuje situaci zhruba od roku 2013; k jejímu zhoršení přispěl Todorčić výraznou měrou, když v roce 2007 koupil Tisak (největší distribuční společnost tisku v Chorvatsku, 1200 stánků, roční výnos skoro 3 miliardy kun k roku 2016 – Paparella, 2016, s. 11). Tímto sice nezískal přímého nositele své politiky, jak to lze pozorovat v ČR, ale jeho nepřímý vliv je možná i větší. Neboť pokud chtělo nějaké chorvatské tištěné médium mít své vydání na stáncích ve všech župách, muselo zaplatit Todorčićovi 60 000 kun za každé nové vydání (takto to dělal i s dodavateli pro Konzum) (Paparella, 2016, s. 128). Zastavil tak několik rozjíždějících se mediálních projektů a získal moc nad naprostou většinou tištěných médií. Zadruhé, v roce 2007 získal majoritní podíl ve společnosti Unex, která se pak stala hlavním zadavatelem reklamy v Chorvatsku, přičemž tou dobou vlastnil i podíl v chorvatské televizi RTL. Úřad pro ochranu tržní soutěže na tuto situaci zareagoval až na přímou výzvu od zájmových skupin. (Jozić in Paparella, 2016, s. 124). Přes Unex inzerovali i mnozí Todorčićovi dodavatelé – pokud to tak udělali, dostali např. dříve zaplacenou a podobné výhody. Unex a Agrokor byly tak úzce provázány, že pokud dodavatel dlužil jedné společnosti, mohl si svou pohledávku vyřídit u druhé (Bohutinski in Paparella, 2016, s. 123). Musíme si uvědomit, jak silná kombinace mediální a hospodářské moci zde vznikla: mohl snadno ovlivnit, jaké noviny dostanou reklamu na jeho produkty a jaké ne, takže absolutní většina tištěných médií se zdržovala poznámek na jeho adresu – případ *Jutarného* je toho názorným příkladem (jedny z největších novin v Chorvatsku tři týdny nedostávaly žádnou reklamu od Agrokoru, protože napsaly o zadlužení Agrokoru, např. také nechaly vypadnout celou jednu nepohodlnou rubriku) (Paparella, 2016, s. 126).

Kromě Tisaku se pokusil také o připojení dalších dvou významných kioskových řetězců – rijecké iNovine a Slobodnou Dalmaciju. Tím by pokryl celé chorvatské pobřeží, ale Úřad pro ochranu tržní soutěže (který jinak má tendenci být

vůči Todorićovi shovívavý), podle výroční zprávy za rok 2013 tuto fúzi nepovolil kvůli monopolu, který by vznikl. (Paparella, 2016, s. 128)

V chorvatské mediální krajině byly jen dvoje klasické noviny, které vystupovaly kriticky vůči Todorićovi: deník *Business.hr*, vlastněný švédskými majiteli, který byl později výrazně umírněn (Hrvoje Šimišević in Paparella, 2016, s. 125) a prodán Todorićovu bosenskému protějšku (Paparella, 2016, s. 125), a *Index*, což je především digitální médium.

2.8 Kauza Agrokor

2.8.1 Konec Agrokoru

Jak přesně skončilo Todorićovo impérium? Agrokor se nesmírně zadlužil a nebyl schopen splácet, což uvedlo do pohybu celou řadu událostí, které skončily převedením Agrokoru do rukou věřitelů a předvedením Todoriće před soud. V této kapitole blíže osvětlím jednotlivé body.

Zásadní událost, která figurovala v pádu Agrokoru, se stala v roce 2013, když se Agrokor rozhodl koupit slovinský řetězec potravinových obchodů Mercator. Šlo o způsob, jak mj. významně rozšířit vliv na Balkáně (dosud měl Agrokor firmy jen v Bosně, Srbsku a Makedonii). Z několika důvodů to ale nebylo dobré rozhodnutí a tato akvizice se obecně považuje za začátek konce Agrokoru.

Potíž byla v tom, že Agrokor koupil Mercator krátce po finanční krizi, kdy Slovinci podle průzkumů změnili styl nakupování a oblíbenými se staly diskontní řetězce (mezi hlavní kupní silou byl oblíben Spar, v Konzumu/Mercatoru nakupovali spíše důchodci). Šlo převážně o německé značky, především Lidl, který má významnou podporu jak od Evropské (EBRD), tak od Světové banky, a počáteční ztrátu mohl snadno vykompenzovat na domácích trzích. Dále, dluhy Agrokoru tou dobou už dosahovaly enormní výše (3 mld. euro v roce 2017) (Index, 2017). Nedokázal vydat nové dluhopisy a agentura Moody's v roce 2017 snížila ratingový index Agrokoru na B3 (nejnižší ve své kategorii). Dluhy Agrokoru byly tak velké, že „někteří dodavatelé, už tak zvyklí na dlouhé platební lhůty, dostávali poukázky Konzumu jako platební prostředek“. Neexistovala jednoduchá cesta ven: Agrokor mohl prodat některé svoje potravinářské firmy, ale velká část jeho dodavatelů jsou jeho vlastní firmy, tedy by se nic nevyřešilo. Nebo mohl uvolnit více akcií svých potravinářských podniků, o které byl zájem, ale aby snížil dluh,

noví podílníci by vyžadovali zvýšení výkonnosti – tedy propouštění, což zase nemůže dovolit chorvatský stát, který tou dobou měl vysokou nezaměstnanost. Autoři rozboru předpokládali kvůli provázanosti s Agrokorem státní pomoc, což se později potvrdilo (Index, 2017).

2.8.2 Reakce vlády

V březnu 2017 už byla dluhová situace Agrokoru neúnosná. Todorčić musel požádat o pomoc chorvatský stát, šlo totiž o bezprecedentní situaci – jeho korporace byla uznána za *too big to fail* (příliš velkou, než aby bylo možné ji nechat padnout). Jeho pád by způsobil zhroucení důležitého a viditelného potravinářského sektoru, vysokou nezaměstnanost a zcela určitě by měl přesah i do sousedních států. Karasik v úvaze pro Euronews označuje pád Agrokoru za „scénář Řecko 2.0, kterému se EU těsně vyhnula“, s narážkou na těžkou dluhovou krizi, do které se Řecko dostalo koncem nultých let, a s implikací, že by neřízený pád Agrokoru měl důsledky i na Evropskou unii (Euronews, 2019). To je pravda; jde o jeden z největších koncernů ve svém odvětví v celé Evropě, nemluvě o zahraničně-politických implikacích rozvratu nejnovějšího člena EU a destabilizace regionu, kde má EU svoje zájmy a kde je rovnou několik kandidátských států s velkou šancí na vstup do EU. Chorvatská vláda zareagovala tak, že napsala zákon, který říkal, že podnik, jehož krach významně ohrožuje státní zájmy, je třeba zachránit státní intervencí (vulgo *lex Agrokor*). Tyto zákony, uzpůsobené jednotlivým politickým situacím, nejsou v Chorvatsku neobvyklé – např. *lex Sanader* (Paparella, 2016, s. 180).

V následujících odstavcích bude popsáno dění v údobí 2017–2020, tedy jak byl *lex Agrokor* implementován, vlivy této krize na politickou situaci, významné vládní aféry, které se s tím pojily a jak vypadá stav této firmy k dnešnímu datu.

2.8.3 Vládní krize

Po celé toto období vládla strana HDZ s ministerským předsedou Plenkovićem, která má s Agrokorem dlouhou společnou historii. Důležitým spojníkem a figurou v celé situaci byl Zdravko Marić, jehož kariéra oscilovala mezi vládním angažmá a Agrokorem (v roce 2011 byl náměstkem ministra financí a státním tajemníkem, načež přestoupil k Agrokoru na poměrně vysokou pozici – jako ředitel pro strategii a kapitálové trhy. Později byl povolán do nedlouho trvající Oreškovićovy vlády, a i v pozdějších vládách byl vždy ministrem financí, od roku

2019 i vicepremiérem). Kvůli Marićovi málem v roce 2017 padla vláda; opozice se, s podporou koaličního partnera Most, v reakci na zprávu Výboru pro střet zájmů domnívala, že v situaci kolem Agrokoru je vysoce nevhodné, aby byl jeho bývalý zaměstnanec na exponovaném místě ministra financí. Marić se ve funkci dopustil těchto činů: zúčastnil se tajné vládní schůzky ohledně návrhu na jmenování mimořádného komisaře do čela Agrokoru, ač slíbil, že se kvůli své minulosti bude záležitostí kolem Agrokoru vyhýbat; předal finanční zprávy Agrokoru cizím osobám a využil je k zajištění koncernu; po svém nástupu do funkce zdržel některé směrnice, které by odhalily situaci Agrokoru (Novi list, 2017); schválil v roce 2016 půjčku Agrokoru, i když musel vědět, v jakém stavu firma je. Vládnoucí strana ho neodvolala.

Hlasování v parlamentu bylo velice těsné, nicméně pro status quo. Most přešel do opozice, ale vládu dále podporovala Chorvatská národní strana, a to až do konce normálního volebního období. S novými volbami se mocenské rozložení nijak zvlášť nezměnilo. Todorčić mezitím průběžně vyvolává zmatek osočujícími výkřiky na svém blogu. V říjnu Ante Ramljak (mimořádný komisař pro Agrokor, vybraný vládou) podává trestní oznámení, protože v účetnictví Agrokoru je spousta nesrovnalostí. Zatčení jsou téměř všichni členové správní rady Agrokoru. Na začátku roku 2018 se celá krize protočila v nečekané turbulenci, když Ramljak odstoupil, protože byl osočován, že si on, jeho firma a další poradci účtovali vysoké částky za svou práci při řešení problému Agrokoru. Přes postavu tehdejší vicepremiérky Dalić je toto spojeno s kauzou Hotmailu, která se týká přímo lexu Agrokor (Index, 2018). Šlo v ní o to, že zákon nenapsala ona, jak tvrdila, ale skupina soukromníků, poradců a manažerů, která se dostala k citlivým datům a významně se při této práci obohatila. Při komunikaci s nimi používala vicepremiérka nedostatečně zabezpečenou e-mailovou schránku na Hotmailu, ke které se dostalo médium *Index* a exponované maily postupně zveřejnilo (Index, 2018).

2.8.4 Konkluze, řešení

V dubnu 2019 byl Agrokor (veden jako „ekonomická jednotka pod mimořádným velením“) převeden na novou skupinu, jejíž název je Fortenova Grupa. Všechny společnosti (které mají nyní za názvem připojeno „plus“ – např. „Jamnica plus“) po převodu akcií opustily mimořádné soudní řízení. Došlo ke

změně vlastnické struktury a největším jednotlivým vlastníkem je nyní ruská Sberbank s podílem 39,2 %. Společně s VTB, která drží další významný podíl, drží Rusové 46,7 % společnosti. Mezi dalšími podílňky jsou držitelé dluhopisů a Záhřebská banka (Index, duben 2019). Později koupila další podíl skupina PPD, na kterou mají Rusové také vliv (PPD nakupuje plyn přímo od Gazpromu), a která už předtím ovládala velkou část energetického trhu v Chorvatsku. 53 % Agrokoru/Fortenovy nyní spadá pod ruský vliv (Index, 2020).

Todorić se většinu této doby zdržoval v Londýně, z Velké Británie byl pak vypovězen a v Chorvatsku s ním v prosinci 2020 proběhl soud. Byl osvobozen, protože nebylo prokázáno, že se daného zločinu (vyvedení 1,25 mil. eur z Agrokoru přes švýcarskou firmu zhruba v době nákupu Mercatoru) dopustil tak, jak proti němu bylo vzneseno. „V tomto řízení nebyla skutková obvinění z obžaloby prokázána,“ tolik soudkyně Stipić. Neexistovaly hmotné důkazy. Teze obžaloby státního zastupitelství byla, že poradenství bylo použito pouze k vyvedení peněz, což vyvrátili svědci (Index 2020). Případ byl dokončen za dva týdny a Todorićovi zástupci to prohlašují za vítězství nezávislého soudnictví (Index, 2020). Této části se říká *mali Agrokor; veliki Agrokor*, který byl před soudem otevřen koncem letošního března, zahrnuje obžalobu skupiny lidí (vč. Todoriće) z podepsání falešně vystavených směnek na zboží, díky kterým přivedli do Agrokoru (tehdy již zadluženému a neschopnému získat půjčku legálním způsobem) přes osmnáct miliard kun (Index, 2021).

2.9 Vliv Ruska

Vliv Ruska na Balkáně sahá přinejmenším do období krymské války a postupného národního sebeuvědomování balkánských států (jmenovitě Srbska a Bulharska). Oba tyto státy byly a jsou převážně pravoslavného vyznání, a tedy také logickými spojenci Ruska. V tomto období má svůj původ rusko-srbské přátelství, které má svůj vliv na politické dění v Srbsku i v současnosti. Nicméně, Rusko usiluje o vyrovnaní sil s EU, a hodlá toho dosáhnout mj. posílením svého vlivu na západním Balkáně. Chorvatsko je pro něj příhodným cílem: kombinace nového člena EU a postsocialistického a poválečného (a tedy politicko-ekonomicky tedy stále lehce nestabilního) prostoru je dobrý důvod, proč vyvíjet svůj tlak právě tudy.

A zdá se, že tlak jde přes oblast energetiky. V předchozích odstavcích popsané získání největšího podílu v Agrokoru/Fortenově ruskými bankami je jedním z prvků ruské strategie. Další výrazná ruská stopa je v největším chorvatském soudním procesu posledního desetiletí, kdy byl uznán za vinného Zsolt Hernádi, ředitel maďarského ropného koncernu MOL, který podplatil tehdejšího premiéra Sanadera vysokou částkou, aby mohl převzít majoritní podíl v chorvatské ropné společnosti INA. Karasik ve svém textu pro Euronews popisuje obavy předních evropských odborníků na právo, že chorvatské soudy jsou zkorumpované mj. na základě vysoce pochybného svědka v Hernádiho případu, a vysvětluje, že může jít o pokus „vrazit klín“ mezi dva státy, u nichž je, pro lepší propojenost EU, nutná energetická spolupráce. Chorvatsko je nyní více nakloněno tomu, čerpat ruský plyn v přístavu Krk (Euronews, 2019 a 2020). Tuto trasu se Rusko zjevně snaží prosadit poté, co odstoupilo od projektu Southstreamu (zčásti tomu na chorvatské straně bránilo evropské *acquis*, zčásti byl projekt pro Rusy příliš drahý a kvůli přísným evropským podmínkám nevýnosný) (Reljić, 2017, s. 48). Lze usoudit, že se Rusko snaží získat převahu nad EU přes energetiku (jak ukazují případy plynového potrubí Nordstreamu nebo jaderných elektráren Paksu a Dukovan).

Rusko existuje v daném prostoru především jako *spoiler* (kazisvět), který přispívá ke všeobecné křehkosti regionu skrze propagandu a ovlivňování politiků (pravicové, nacionalistické části politického spektra, podpora demonstrací apod. – případ Makedonie, Černé Hory). Samotné přistoupení států k EU mu údajně nevádí, představují „*jen další bolest hlavy pro EU*“ (Reljić, 2017, s. 45). EU vnímá aktivity Ruska na Balkáně jako pokus o snížení vlastní kredibility a vlivu v regionu (vztahy mezi EU a Ruskem jsou od dob válek v Gruzii a na Ukrajině napjaté). Chorvatsko je jedním z největších spojenců NATO na Balkáně a Rusko se ho proto snaží destabilizovat (Zubović, 2019, 433–434), ostatní (mimo-EU) státy na Balkáně jsou již hlouběji v ruské sféře.

3 OLIGARCHIZACE V ČESKÉ REPUBLICE: OSOBA ANDREJE BABIŠE

3.1 Původ a první kauza

Babišův otec pracoval, jako později Babiš sám, ve státním podniku zahraničního obchodu (obor strojírenství). Babiš vyrůstal a studoval ve Švýcarsku, sám pracoval ve státním podniku zahraničního obchodu Petrimex, bratr byl agentem. 1985 vycestoval do Maroka, kde zastupoval různé československé společnosti a obchodoval s fosfáty. Vzhledem k povaze tehdejšího režimu je vysoce nepravděpodobné, že by se dostal na tak vysoké místo do zahraničí, aniž by nespolečně pracoval se Státní bezpečností, a Babiš sám nepopírá, že se s nimi stýkal (Kmenta, 2017, s. 64). Před vstupem do politiky se soudil se slovenským Ústavem paměti národa, aby dokázal, že jeho spolupráce nebyla vědomá. Nicméně, slovenský Ústavní soud rozhodl, že některé prvky případu, např. bývalí příslušníci StB jako Babišovi svědci, „vyvolávají pochybnosti o jejich důvěryhodnosti“ a příslušný krajský soud rozhodl případ v neprospěch Babiše. Jeho následná stížnost u Evropského soudního dvora ve Štrasburku byla zamítnuta (Respekt, 2018).

V kauze Petrimex jde o první zdokumentovaný případ pololegálního přístupu v Babišově dráze, kdy po rozdělení ČSR vznikla pražská pobočka slovenského Petrimexu, kterou pak Babiš transformoval do a.s. Agrofert. Poté došlo k neshodám, každá strana má svou verzi (zdroj nepovažuje za důvěryhodnou ani jednu.) Babiš tvrdí, že došlo k pokusu o ovládnutí firmy mečiarovci, takže se od Petrimexu odstříhнул za pomoci švýcarského kontaktu, který navýšil základní kapitál Agrofertu. Petrimex později zanikl. (Zdroj předpokládá, že „švýcarský kontakt“ je jen Babiš sám, který si takhle Agrofert přivlastnil.) Podobně bezohledným způsobem pak Babiš postupuje při velké části dalších akvizic – např. při snaze o získávání podílu v Unipetrolu, aby ovládl celý dodavatelský řetězec (Kmenta, 2017, s. 75).

3.2 Agrofert a státní správa

Proč Babiš potřeboval vliv na politiku? Zaprvé, kvůli státní podpoře svých firem – typický úkaz oligarchizace země. Zadruhé, kvůli konfliktům s tehdejšími figurami českého podsvětí s oligarchicko-mafiánskými rysy. F. Mrázek a T. Pitr skrytě vlastnili ústeckou Setuzu, která Babišovu chemickému koncernu

konkurovala. Také se střetli při vykupování pohledávek v České konsolidační agentuře, která nabízela levný odkup různých zadlužených českých společností (Kmenta, 2017, s. 185 a 229). V době, kdy se snažil o akvizici Unipetrolu – tedy zhruba první polovina nulté dekády – je Babiš podporován ČSSD. Ta instalovala do čela Lovochemie (pro Babiše nejdůležitějšího podniku) a později celého Unipetrolu P. Švarce, což byl Babišův kontakt (Kmenta, 2017, s. 82). Také měl podporu od straníků M. Grégra a V. Randáka (tamtéž, strany 89 a 94). Obecně dělá to samé, co Todorici – kde to jde, tam dosazuje „svoje“ lidi. Jako po příchodu do vlády 2013 – na různá strategická místa ve státní správě dosadil své kontakty (Kmenta, 2017, s. 154). Od určité doby ale s Pitrem vychází dobře – zřejmě proto, že Pitr má vazby v KSČM (Kmenta, 2017, s. 266), které se mu po volbách hodily, když potřeboval získat sněmovní většinu. Také je obecně známý předpoklad, že to byl Babiš, kdo anonymně věnoval ČSSD v devadesátých letech pět milionů korun na kampaň.

Jedním z prvků, které jsou v ČR a Chorvatsku podobné, je vliv oligarchů na úřady, které mají bránit samotné podstatě existence oligarchů: antimonopolní úřady. Chorvatský Úřad pro ochranu hospodářské soutěže byl k Todoriciovým akvizicím velkorysý, stejně tak český Úřad pro ochranu hospodářské soutěže pod vedením M. Peciny v roce 2009 přehlédl fúzi zemědělských holdingů Agrofert a Agropol. Ta byla sice podmíněná prodejem několika firem Agrofertu, ale jak uvádí autoři *Žlutého barona*, Babiš na tom vydělal: získal největšího zpracovatele drůbeže v ČR, několik dalších zemědělských závodů, po sloučení držel čtyřicet procent obilných skladů v ČR a fakticky tak drží zemědělský monopol na několik oblastí typu výroby krmiv (Patočka & Vlasatá, 2017, s. 56).

Výrazně vypomohli také např. bývalí zaměstnanci Agrofertu P. Drobil a E. Geuss na ministerstvu životního prostředí. Geuss téměř okamžitě po svém nástupu na místo ředitele České inspekce životního prostředí v roce 2014 provedl výrazné personální změny, čímž ochromil funkci inspekce (Patočka & Vlasatá, 2017, s. 143).

3.3 Zemědělství

Agrofert má, podobně jako Agrokor, obrovský vliv na zemědělství. Zaprvé je tu byznys s řepkou, který vznikl v období druhé poloviny nulté dekády; Babiš výrazně vydělal na faktu, že se od určité doby musela paliva vyrábět s příměsí

řepkového metylesteru, aby mohla být označena za biopaliva, a ovládl tehdy trh. Jeho společnost Preol se stala hlavním dodavatelem státní firmy Čepro (Kmenta, 2017, s. 115). Dále pak úspěšně ovládá zemědělce tím, že jako petrochemický hegemon v ČR jim dodává materiál a zároveň od nich, skrze své nově získané potravinářské závody, vykupuje. Ve *Žlutém baronovi* se blíže rozebírají jednotlivé případy zničených podniků, které před Babišovou akvizicí prosperovaly a jak přítomnost obřího koncernu negativně ovlivňuje okolí dané firmy: Agro Jevišovice, Vodňany (snížení životní úrovně obyvatel, vykořisťování zahraničních dělníků apod.) Vliv chemického koncernu se pochopitelně projevuje i napřímo, jako v události z poslední doby, kdy se řeší únik nebezpečných látek do Bečvy, přičemž jedním z podezříváných podniků je Babišova Deza. Nejde o první podobný případ: v roce 2014 došlo v přerovském podniku Precheza, spadajícím pod Agrofert, k havárii a byly mnohonásobně překročeny limity nebezpečného oxidu siřičitého v ovzduší, za což dostala Precheza pokutu sedmi milionů korun. Tato pokuta byla následně snížena na půl milionu korun ministerstvem životního prostředí, které tou dobou spadalo pod R. Brabce, zvoleného za ANO (Pšenička in Patočka & Vlasatá, 2017, s. 116).

Hlavní věc, která Babiše dostává do problémů a která je v Todorícově případě téměř neexistentní, je zneužití evropských dotací pro zemědělství. Jen za tři roky, co je ve vládě, mu na dotacích bylo vyplaceno šest miliard (Respekt, 2020). Problém je v tom, že dotace by měly správně podporovat malé zemědělce (zemědělství je poněkud na ústupu, ale z různých důvodů, např. kvůli vlivu Francie, má v EU pořád silnou podporu), ale pro bývalou východní Evropu jsou typické spíš socialistické lány a velkozávody vlastněné oligarchy, kteří pak nepřiměřeně profitují z dotací (například dotace na hektar je pro ně skutečně výhodná). Toto je problém i v Chorvatsku. V ČR jsou obecné potíže zemědělství stejné jako v chorvatském případě a obecně platné pro většinu západního světa: zprůmyslňování, úbytek pracovních míst a lidí, opouštění venkova a environmentální problémy jako přetěžování půdy a snížení její kvality nebo zvýšené riziko povodní.

3.4 Média

Ovládnutí mediálního domu Mafry vyvolalo silnou reakci veřejnosti, protože šlo o naprosto nestandardní situaci: byznysmen, který se zároveň stal

politikem, vlastnil jedny z novin s největším dosahem v ČR. Existují různé teorie, popisy a studie, jak situace kolem Mafry ovlivňuje českou mediální scénu – typickým případem jsou různé zavádějící titulky nebo články mimo téma, když je v popředí pozornosti problém, který se nějak dotýká Babiše nebo jeho podnikání. Případně se výrazně zaměřuje na problémy kolem Babišových odpůrců (Sobotka in Kmenta, 2017, s. 159). Existuje ale široké spektrum médií, která se Babišovi pečlivě věnují. Toto vyvedení z rovnováhy posílilo, snad i bylo jednou z příčin vyhocené polarizace společnosti.

K výrazné kauze došlo, když twitterový účet Julius Šuman v roce 2017 zveřejnil několik nahrávek, na kterých se Babiš s novinářem M. Přibílem z Mladé fronty domlouvají na zveřejnění kompromitujících materiálů na Babišovy politické protivníky. Informace způsobily velký rozruch. Na nahrávkách byl slyšet Babiš, jak mimo jiné rozhoduje o tom, kdy vydat kompromitující materiál na M. Chovance z ČSSD, který byl tehdy vnímán jako jeho největší politický protivník. Nicméně, nikdy se nezjistilo, kdo za oním účtem stojí, a vzhledem k nejasnosti celé situace není známo, kdo to je, jak se k nahrávkám dostal a jakou motivaci měl ke zveřejnění. Nahrávka potvrdila podezření, že Babiš i nadále ovlivňuje nakladatelství Mafra, které tou dobou již bylo ve svěřenském fondu a neměl na něj tedy mít vliv (Respekt, 2017).

3.5 Současný vývoj

V roce 2017 došlo ke vládní krizi, když vyšla najevo Babišova aféra korunových dluhopisů (společně s tzv. aférou Šuman, popsanou v předchozím odstavci). Očekávalo se, že B. Sobotka podá demisi – nepodal ji, ale odstoupil z čela ČSSD. Babiš musel odejít z vlády a rozloučil se (s jistou dávkou nevkusu) na Čapím hnízdě, když už se vědělo, že policie zahájila v jeho věci vyšetřování. Musel se stát premiérem, protože šlo o jediné východisko z jeho situace (Kmenta, 2017, s. 260).

Premiérem se stal v prosinci 2017, když složil menšinovou vládu s ČSSD za tiché podpory komunistů, a zhruba půl roku poté vstoupilo v platnost přísnější evropské nařízení pro střet zájmů, které vyústilo ve zdlouhavý proces, vyžadující prošetření situace a navrácení dotací za linku v pekárně Penam (a nově Lovochemie, která žádala o dotaci pro uhelné regiony v rámci nového evropského

rozpočtu, který se zaměřuje na „zelenou“ energii), přičemž český stát zaujal opačný postoj – že ke střetu zájmů nedochází (iRozhlas, 2020). Zatím zůstává jeho pozice odolná vůči všem politickým otřesům; to se pravděpodobně změní s volbami na podzim 2021.

3.6 Vliv Ruska

Jako většina ostatních postsocialistických zemí má ČR vazby na Rusko, a to poměrně silné, protože Zeman, který zastával jak funkci premiéra, tak prezidenta, je považován za největšího ruského spojence v naší zemi. Dokazuje to spousta všeobecně známých faktů, jako např. prezidentova suita Mynáře a Nejedlého, kteří často organizují a podnikají cesty do Ruska. Vliv Ruska se v naší zemi projevuje různě – například oblíbenými *konspiračními weby* Aeronet a Sputnik – nebo snahou, aby to byla ruská firma, kdo bude rozšiřovat Dukovany. Dukovany jsou obecně problematickým bodem – jak dokazuje názor bezpečnostních služeb (iRozhlas, listopad 2020), příklad elektrárny Paks v Maďarsku a podobné další.

S Babišem spojuje Zemana jeho bývalé angažmá v čele ČSSD, ve které měl Babiš svůj vliv, a následně současné období, kdy jsou na dvou nejvyšších pozicích ve státě. Zeman má na Babiše z moci svého postu silný vliv (např. možnost abolice), takže lze předpokládat, že je Babiš tímto způsobem ovlivňován v ruský prospěch, i když to zřejmě není jeho primární zahraničněpolitická orientace.

4 KOMPARACE

Oba oligarchové se narodili v první polovině padesátých let do spíše vyšší vrstvy obyvatel, oba jsou z federací bývalého socialistického bloku (a jejich země byly v daných uskupeních ekonomicky sice napřed, ale politicky spíše upozaděny). Mají sourozence a děti, zčásti provázané se svým podnikáním. Oba významně zasahují do potravinářského odvětví svých zemí.

Oba pocházeli z rodin, které byly prosystémové a pro které byla spolupráce s režimem výhodná. Babišův otec reprezentoval podnik zahraničního obchodu v různých zemích Západu (Kmenta, 2017, s. 56) a Todoríc senior byl zase v čele jednoho z největších podniků ve svém odvětví. Oba se dostali do opozice vůči režimu a personálně za to zaplatili; ani u jednoho však nebylo opoziční postavení trvalé a nijak neškodilo vzestupu jejich synů.

Fakt, že oba vyrůstali a získávali první obchodní zkušenosti v socialismu, nakonec může hrát menší roli, než by se zdálo; a to z toho důvodu, že odlišnosti režimů (ač obou socialistických) v daných zemích vedly k vytvoření trochu jiných vazeb. Ekonomicky rigidní typ československého socialismu vyžadoval centralizaci hospodářství a všechny osoby činné v hospodářských odvětvích se musely snažit o získání popularity u tajné policie a režim podporujících kádrů, pokud chtěly rozvinout svou činnost a vliv. Potřeba státní podpory byla bezpodmínečná. Jugoslávský socialismus, který naopak podporoval ekonomické reformy, instaloval relativně nezávislé ředitele státních podniků. V takovém prostředí bylo výhodnější budovat vliv a kontakty spíše horizontálně než vertikálně.

Během rozpadu Jugoslávie byl Todoríc už vypracovaný vlastník květinářsko-zemědělského dělnického družstva, zatímco Babiš přišel k první velké firmě až po rozdělení ČSR; u obou se ale devadesátá léta pojí se pololegálními postupy při získávání nových firem, vlivu a obchodování. Postupy, jak získali Petrimex a Agrokor, jsou popsány v odpovídajících kapitolách. Na Balkáně byla situace nepřehlednější, divočejší a složitější, jak dokazuje mj. aféra ukradených státních obilných zásob, ve které hrál Todoríc také svou roli a která se nikdy pořádně nevyšetřila.

Devadesátá léta 20. století se v obou zemích výrazně lišila; kde Česko prošlo mírumilovným oddělením od Slovenska a tato éra se vyznačovala

budováním demokratické politické scény a přístupovými rozhovory do západních struktur a aliancí, v Chorvatsku byla válka za nezávislost, která trvala až do roku 1995. To se otisklo v tehdejší politice – Tuđman vykazoval, jak řečeno v podkapitole o Todorićově politickém vlivu, společně se svou stranou HDZ znaky semi-autoritářství. Toto Todorićovi výrazně napomáhalo, bylo pro něj mnohem jednodušší působit a ovlivňovat tehdejší vládní struktury, ale když Tuđman zemřel a začala vládnout opoziční strana, musel se znovu zapojit do nových struktur.

U oligarchů je vměšování se do politiky podstatou jejich existence: u těchto dvou je rozdíl v základě jen v tom, jakou stranu si vybrali. Pro Todoriće dávalo smysl podporovat Tuđmanovu pravicovou HDZ, Babiš zase odhadl nastávající politickou změnu a získal kontakty v ČSSD. Oba měli výrazný vliv a vazby na předsedy vlády v nultých letech (Babiš na S. Grosse, Todorić na Sanadera). Oba měli tendence vysílat do politiky lidi, kteří u nich původně pracovali (Kmenta, 2017, s. 154, Paparella, 2016, s. 116) a ovlivňovat přes ně dění ve prospěch jejich podniků.

Oběma v jejich akvizicích výrazně napomohly státní struktury ovládané „jejich“ lidmi zevnitř; Kuterovac, který vedl Restrukturalizační agenturu, měl významnou roli především v převzetí Konzumu, podobně ČSSD, která z pozice vládní strany zákulisně podporovala Babiše při přebírání pohledávek v České konsolidační agentuře. Zdravko Marić, významná Todorićova figura, byl ministrem financí, podobně jako Babiš sám (je pro oligarchy logické snažit se ovlivnit ministerstvo financí – odpovídá užšímu zaměření na jejich obchodní zájmy. Ministerstvem vnitra by sice získali velkou moc, zároveň by si tak ale mohli ukousnout větší sousto, než jsou schopni zvládnout, a byl by na ně zaměřen větší veřejný zájem kvůli množství důležitých agend, které se na ministerstvu vnitra střetávají.) Další klíčové posty oba oligarchové obsadili na ministerstvu zemědělství (popřípadě životního prostředí). Toto spíše upozaděné ministerstvo je pro ně důležité kvůli obsahu jejich podnikání; k tomu více v odstavci zabývajícím se komparací jejich vlivu v zemědělství. Oba také měli blízké vztahy s premiéry stran vládnoucích v období po roce 2000, ale pouze Babiš se rozhodl stát se otevřeně aktivním na politické scéně. Odhaduji, že pokud ne hlavní důvod, tak alespoň jedním z důvodů bylo to, že HDZ byla vládní stranou po většinu existence nezávislého chorvatského státu; Todorić, který měl ve straně kontakty už od dob

Tuđmana, neměl potřebu na sebe zbytečně přitahovat pozornost politickým angažmá. Babiš naopak využil vakua, které se začalo tvořit po jistém úpadku tradičních pravicových stran, a nyní těží z toho, že stranická politika se obecně začíná vyprazdňovat.

Oba vlastní obrovské firmy, což je další věc, která je definuje jako oligarchy: Agrofert je největší firmou v ČR a největší firmou ve svém odvětví ve středovýchodní Evropě, Agrokor byl největší firmou jihovýchodu Evropy a ve svém odvětví konkuroval ostatním na celoevropské úrovni. Jejich obchodní úspěch spočívá v tom, že ovládají část dodavatelského řetězce – výrobu, zpracování. Todoríc vlastnil PIKy, výroby soli a oleje, a jeden z největších chorvatských obchodů s potravinami, Konzum. Babiš také vlastní různá zemědělská družstva, továrny na zpracování (Kostelecké uzeniny, Vodňanské kuře) a díky petrochemické části svého koncernu může zemědělcům prodávat vlastní hnojiva, postřiky apod. Oba vlastní podniky mimo vlastní zemi, zvláště Todoríc expandoval po celém Balkáně.

Shodou náhod se oba oligarchové zabývají potravinářstvím; toto odvětví zaujímá specifickou pozici v tom, jak citlivé dokáže být a kolika oblastí se dokáže dotknout. Oba, jako vlastníci výrobních a zpracovatelských závodů, nepříznivě ovlivňují životní prostředí a oba měli, popřípadě mají, „své“ lidi na odpovídajících ministerstvech – v Chorvatsku přímo ministr (Čobanković), v ČR zase ředitel inspekce životního prostředí (Geuss). Jejich podniky umístěné v chudších krajích (severní Čechy, východní Chorvatsko) do sebe koncentrují tamější obyvatelstvo bez reálného pozvednutí životní úrovně kraje.

V obou zemích je mediální situace obecně vyhrocená, novinářům, zabývajících se obtížnými tématy, je nezdárka vyhrožováno a existuje nechuť velké části politického spektra vůči žurnalistům a nulová ochota se za ně postavit. Také jsou v obou zemích na vzestupu radikální názorové portály a blogy.

V této oblasti se přístup obou oligarchů liší; Babiš v roce 2013 koupil Mafru, a. s., pod kterou patří populární deníky Mladá fronta DNES a Lidové noviny. Tento poněkud neohrabaný krok, kvůli kterému se na něj zaměřila permanentní pozornost veřejnosti, mu zajistil platformu pro tu méně, tu více zřetelnou politickou reklamu. Todorícův přístup byl možný jen kvůli benevolenci

Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže; vlastnictví hlavní distributorské společnosti, v kombinaci s možností rozhodovat, ve kterých médiích bude platit reklamu svým podnikům (Konzumu), mu poskytlo pro nás jen těžko představitelnou výhodu. Tyto okolnosti přesně ukazují rozdíl mezi oligarchií v Česku a na Balkáně – balkánská oligarchie vykazuje více nedemokratických, nepotistických, korupčních atd. prvků (kvůli vývoji zbrzděnému zaprvé válkou a zadruhé vysokým podílem různých etnik ve společnosti s důsledky podle Sekeljovy teorie.)

Je zde ještě jedna příhoda, kterou jsem se rozhodla nezpracovávat do hlavního těla práce, protože je v celkovém souhrnu spíše marginální, ale zároveň výborně ilustruje typické oligarchické chování. Je jí dění kolem Kulmerova zámku v Záhřebu. Jde o zámek, na který Todorčić sehnal velmi výhodnou hypotéku (přes Záhřebskou banku, která byla v mé práci zmíněna už dříve) a zrekonstruoval ho na „repräsentativní hotel“. Ve skutečnosti ale o hotel nejde, je využíván jako soukromé sídlo – „repräsentativní hotel“ byla pouze nově vymyšlená kategorie, která měla za úkol odrazit problém toho, že jde o stavbu na území přírodního parku, na kterém se stavět nesmí. Průchod přes park, který Záhřebané využívali jako rychlejší cestu do města, byl nelegálně omezen, což silně připomíná zdejší nedávný případ uzavřeného Jeleního příkopu⁹. Ani v tomto případě nemusel Todorčić a jeho rodina čelit následkům – populární starosta Záhřebu Bandić ho celou dobu podporuje.

Kromě těchto hlavních oblastí, kterým jsem se věnovala v odpovídajícím podkapitolám u každého oligarchy, lze najít spojitosti i v dalších událostech, které shrnu v následujícím odstavci.

Děje kolem obou oligarchů si vyžádaly napsání nového zákona, přímo se jich dotýkajícího, kterým se hovorově říká lex Babiš a lex Agrokor. V obou zemích, i přes špatnou situaci kolem těchto dvou osob, došlo ve volbách (v ČR roku 2017, v Chorvatsku 2019) k potvrzení statusu quo, i když byly vítězné strany přímo či nepřímě navázány na dané oligarchy, což vyvolává mnoho otázek a úvah o vlivu

---

⁹ Jde o unikátní roklí vedle Pražského hradu, která funguje jako divoký přírodní park. V roce 2018 ho prezidentská kancelář nechala uzavřít z důvodu „oprav“ až do roku 2022, čímž zamezila volný pohyb měšťanů. Celý případ je vnímán jako podezřelý – už jen kvůli nepřiměřeně dlouhé lhůtě uzavření (Respekt, 2020).

oligarchů a jejich kauz na otupění společnosti. Elektronická evidence tržeb, kterou zavedl Babiš v ČR za účelem vyššího výnosu z daní, je výrazně inspirována stejným chorvatským modelem (tzv. *fiskalizacija*). V situaci obou oligarchů je přítomna silná ruská stopa. Styčných bodů existuje mnoho.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zabývat se oligarchizací na Balkáně ve srovnání s tou v ČR. Zvolila jsem formát komparace dvou výrazných osobností. Hypotézu a výzkumné otázky jsem vystavěla na několika důležitých oblastech, ve kterých vykazovaly výrazné shody. Pro teoretické ukotvení jsem zvolila Sekeljův článek, který zařazoval ČR a Chorvatsko do rozdílných skupin východoevropských zemí v transformaci. Nyní tedy porovnáme hypotézu z úvodu – *Odlišný vývoj obou oligarchů, českého Andreje Babiše a chorvatského Ivici Todorice, zapříčiňují tři faktory, a to: historický vývoj transformace a odlišné zapojení se do mediální scény a politiky* – se vším právě napsaným a zjistíme, zda se potvrdila.

Hypotézu lze prohlásit za přinejmenším zčásti potvrzenou; více komplikované balkánské prostředí (specificky např. první prezident Tuđman) silněji podporovalo rozvoj oligarchů, což vysvětluje, proč je Todorícův vliv tak silně rozšířený do důležitých oblastí společnosti. Odlišný způsob, kterým Todoric ovládal mediální scénu, se ukázal být jako účinnější a výrazně posilující jeho postavení – naproti tomu Babišovo rozhodnutí koupit silný mediální dům na něj přitáhlo významnou pozornost interesované veřejnosti, nemůže tedy ovlivňovat českou mediální a politickou scénu tak, jak by mohl. Co se týče politického vlivu, není jisté, jaký dopad bude mít odlišné zapojení obou aktérů na celkové vyústění situace. Jak Todoric, tak Babiš využívali širokou klientelistickou síť kontaktů na pro ně důležitých ministerstvech. Todoricovi ale kontakty nepomohly, když byl odstraněn z čela Agrokoru. Babišovi zatím ano, ale to pouze proto, že zastává premiérský post, ze kterého může cílit tlak tam, kam potřebuje. Otázka zní, jak se situace vyvine, až Babiš premiérem nebude – vyjma toho, že má výhodu vlastní strany a premiérského postu, se skladba jeho kontaktů v politice velmi podobá těm Todoricovým.

Není jisté, zda se zde bude v České republice opakovat něco podobného, jako v Chorvatsku. Agrofert pravděpodobně není v insolvenci a také nejspíš nepatří mezi „too big to fail“ podniky (zaměstnává mj. poloviční počet zaměstnanců oproti Agrokoru). Ale je dost pravděpodobné, že aféry kolem Babišovy osoby pro něj, až nebude chráněn politickou imunitou, budou fatální. Případný pád Agrofertu nicméně určitě vyvolá otřesy v okresech závislých na jeho firmách a jeho

dominantní postavení v české petrochemii může způsobit krizi tohoto odvětví. V tomto ohledu, pokud takový případ nastane, se můžeme blíže podívat na postup Chorvatska po roce 2017 a poučit se z něj.

Ruský vliv by se v takovém případě asi nezvýšil; v Chorvatsku k němu došlo, protože ruské banky byly největšími věřiteli Agrokoru a získaly tedy nejvíce vlivu, když se Agrokor transformoval a rozděloval. U nás by šlo naopak, v případě odstranění exponované osoby ovlivněné proruskými kruhy, očekávat spíše snížení – pokud nedojde k chaotickému zkomplikování a zneřehlednění situace, např. vměšováním ruských kruhů.

Jak jsem již řekla v úvodu, téma kvůli své současnosti vyžadovalo extenzivní práci s mediálními zdroji. *Index*, i přes tendenci k lehce bulvárním titulům, sloužil jako dobrý faktografický zdroj nejen pro vývoj po roce 2017. To samé lze říct o knihách obou žurnalistů, Paparely a Kmenty. Ač bych ocenila o něco vědeckější sloh, obě knihy poskytly přehledný a užitečný souhrn informací. U Sekeljova článku mě mrzí, že autor záhy zemřel a nemohl tak svoji teorii zrevidovat; jsem si jistá, že by šlo o cenný příspěvek k problematice tranzice východní Evropy k demokracii. Samotný článek jsem využila do hloubky pro vystavení své teorie. Beckerův článek byl spíše prakticky zaměřen, ale bylo zřejmé, že autor je na východní Evropu odborník, a článek poskytl mnoho zajímavých myšlenek a závěrů.

Myslím, že moje práce poskytla užitečný vhled do úseku historie země, ze kterého se můžeme poučit. Poskytla aktualizovaný pohled na teorii oligarchizace východní Evropy a seznámila čtenáře s pracemi, které mohly, kvůli jazykové bariéře, zůstat pro českého čtenáře neobjeveny, což nakonec platí pro celé téma. Příští badatelé se mohou zaměřit blíže mj. na vývoj v Chorvatsku po roce 2017, který jsem z nedostatku prostoru pokryla pouze v hlavních bodech. Dále se nabízí třeba širší komparace české a chorvatské (potažmo srbské, balkánské) oligarchické scény a prohloubení mého výzkumu.

LITERATURA

Becker, Joachim. (2015). Oligarchie – eine Form bürgerlicher Herrschaft: Das Beispiel osteuropäischer semi-peripherer Kapitalismus. *PROKLA – Zeitschrift für kritische Sozialwissenschaft*, 45(180). Dostupné z <<https://doi.org/10.32387/prokla.v45i180.210>>

Cabada, Ladislav. (2017). Členství a vnitřní organizace ve střeoevropských politických stranách. *Univerzita Mateja Bela*. Dostupné z <<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=566282>>

Čápková, Hana, Kundra, Ondřej. (2017, 6. května). Babišova kompromata. *Respekt*. Dostupné z <<https://www.respekt.cz/tydenik/2017/19/babisova-kompromata>>

Ćimić, I. (2018, 7. listopadu). Ovo su sve afere gazde Todorica. *Index*. Dostupné z <<https://www.index.hr/vijesti/clanak/ovo-su-sve-afere-gazde-todorica/2040968.aspx>>

Ćimić, I. (2018, 31. prosince). Afera Hotmail pokazala je sanaderovsko lice Plenkovićeve HDZ-a. *Index*. Dostupné z <<https://www.index.hr/vijesti/clanak/afera-hotmail-pokazala-je-sanaderovsko-lice-plenkoviceva-hdza/2052817.aspx>>

Drulák, Petr a kol. 2008. *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál

Evropská komise. (2020). Statistická data vyhledaná 9. 12. 2020. Dostupné z <<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/western-balkans/>>

Groner, Chris. (2006). The Post-Communist Media: Comparative 'Oligarchisation' and After. *Slovo*, 18(1), 5–41.

Guryčová, Kristýna. (2020, 1. prosince). DOKUMENT: Babiš porušuje zákon o střetu zájmů, trvá na svém Evropská komise. Prostudujte si celý dopis. *iROZHLAS*. Dostupné z <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/stret-zajmu-audit-babis-dotace-agrofer_2012011233_kno>

Hanley, Séan, Vachudová, Milena. (2018). Understanding the illiberal turn: democratic backsliding in the Czech Republic. *East European Politics*, 34(3), 276-296. DOI: 10.1080/21599165.2018.1493457

Hina. (2018, 10. dubna). Od najmoćnijeg Hrvata do bjegunca: Kako se rušio Agrokor i Todoricevo carstvo. *Index*. Dostupné z <<https://www.index.hr/vijesti/clanak/od-najmocnijeg-hrvata-do-bjegunca-kako-se-rusio-agrokor-i-todricevo-carstvo/1037591.aspx>>

Hina. (2019, 1. dubna). Agrokor od danas više ne postoji. *Index*. Dostupné z <<https://www.index.hr/vijesti/clanak/agrokor-od-danas-vise-ne-postoji/2075037.aspx>>

Hina. (2020, 7. října). DORH najavio žalbu na oslobađajuću presudu Todoricu. *Index*. Dostupné z <<https://www.index.hr/vijesti/clanak/dorh-najavio-zalbu-na-oslobadjaju-presudu-todoricu/2219997.aspx>>

Hina, Index Vijesti. (2020, 7. října). Todoric oslobodjen, pročitajte kako je obrazložena odluka da ga se oslobodi. *Index*. Dostupné z <<https://www.index.hr/vijesti/clanak/todoric-oslobodjen-procitajte-kako-je-sutkinja-obrazlozila-oslobadjaju-presudu/2219982.aspx>>

Index Vijesti. (2021, 30. března). Todoric o prodaji Leda: Žele uništiti hrvatsku industriju i nama ostaviti spaljeno. *Index*. Dostupné z <https://www.index.hr/vijesti/clanak/todoric-se-smije-novoj-optuznici-to-je-sramota-hrvatskog-pravosudja/2265115.aspx?fbclid=IwAR3Hpofl_WhVwEKF_9xvLho1mu-om4CRQgz-zC0KXsLY997tUni_PUICLE>

Karasik, Theodore (2019, 22. ledna). If Croatia joins the Eurozone, it would give Russia its greatest weapon in Europe. *Euronews*. Dostupné z <<https://www.euronews.com/2019/01/22/if-croatia-joins-the-eurozone-it-would-give-russia-its-greatest-weapon-in-europe-view>>

Karasik, Theodore (2019, 18. února). R. Jezic: the businessman behind the Croatian trial that could give Russia the keys to Europe. *Euronews*. Dostupné z

<<https://www.euronews.com/2019/02/18/r-jezic-the-businessman-behind-the-croatian-trial-that-could-give-russia-the-keys-to-europ>>

Karasik, Theodore (2020, 15. ledna). Is the new EU Presidency a Russian Trojan horse? Croatia's trial of the decade suggests it is. *Euronews*. Dostupné z <<https://www.euronews.com/2020/01/15/is-the-new-eu-presidency-a-russian-trojan-horse-croatia-s-trial-of-the-decade-suggests-it>>

Klancir, Đurđica. (2020, 17. března). IMA LI NADE ZA POLJOPRIVREDU? Premijer bagatelizira probleme, a o ministričnoj volji govori i to gdje je bila 'dožupanica'. *Net*. Dostupné z <<https://net.hr/danas/hrvatska/ima-li-nade-za-poljoprivredu-plenkovic-bagatelizira-probleme-a-o-ministricinoj-volji-govori-i-podatak-gdje-je-nekoc-bila-dožupanica/>>

Kmenta, Jaroslav. (2017). *Boss Babiš*. Nymburk: JKM.

Marusic, Sinisa Jakov. (2018, 15. června). Balkan Media Vibrant But Polarised, Report Says. *Balkan Insight*. Dostupné z <<https://balkaninsight.com/2018/06/15/report-balkan-countries-marred-by-polarised-media-06-15-2018/>>

Mazzocco, Vojislav. (2020, 21. ledna). Hrvatska sve više pada pod ruski utjecaj. *Index*. Dostupné z <<https://www.index.hr/vijesti/clanak/hrvatska-sve-vise-pada-pod-ruski-utjecaj/2149377.aspx>>

Milekic, Sven. (2019, 10. prosince). Franjo Tudjman: Strongman Obsessed with Forging Croatia's Independence. *Balkan Insight*. Dostupné z <<https://balkaninsight.com/2019/12/10/franjo-tudjman-strongman-obsessed-with-forging-croatias-independence/>>

N., O. I. (2017, 1. ledna). VELIKA ANALIZA SLOVENSКИH NOVINARA: Je li ovo kraj Ivice Todorica? *Index*. Dostupné z <<https://www.index.hr/vijesti/clanak/todoricev-agrokor-pocetak-kraja-balkanskog-imperija/944392.aspx>>

P., N. (2017, 20. dubna). SDP zatražio izglasavanje nepovjerenja ministru financija Zdravku Mariću, prijedlog podržalo 46 zastupnika. *Novi List*. Dostupné z <https://www.novilist.hr/novosti/hrvatska/sdp-zatrazio-izglasavanje-nepovjerenja-ministru-financija-zdravku-maricu-prijedlog-podrzalo-46-zastupnika/?meta_refresh=true>

Paparella, Saša. (2016). *Gazda*. Záhřeb: Hrvatski centar za istraživačko novinarstvo i slobodu medija.

Patočka, Jakub, Vlasatá, Zuzana. 2017. *Žlutý baron. Skutečný plán Andreje Babiše: Řídit stát jako firmu*. Brno: Deník Referendum.

Pugh, Michael. (2016). Oligarchy and economic legacy in Bosnia and Herzegovina. *Peacebuilding*, 5(3), 1–16. DOI: 10.1080/21647259.2016.1231398

Reljić, Dušan. (2017). The Impact of Russia. In: S. Lange, Z. Nechev, F. Trauner (Ed.), *Resilience of the Western Balkans* (s. 43-50). Paříž: European Union Institute for Security Studies. Dostupné z: <<http://www.jstor.com/stable/resrep07086.10>>

Reportéři bez hranic (Reporters sans frontières). 2020. *Croatia*. Dostupné z <<https://rsf.org/en/croatia>>

Rusinow Dennison. 1977. *The Yugoslav experiment 1948-1974*. Londýn: C. Hurst&Company

Sekelj, Laslo. (2001). Drei Modelle der Eliten-Transformation in Osteuropa in der ersten Phase des Transformationsprozesses. *Südosteuropa. Zeitschrift für Politik und Gesellschaft*. 07-09: 440-460. Dostupné z: <<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=45821>>

Stubbs, Paul, Zrinščak, Siniša. (2015). Citizenship and Social Welfare in Croatia: Clientelism and the Limits of ‘Europeanisation. *European Politics and Society*, 16(3), 395–410. DOI: 10.1080/23745118.2015.1061798

Svobodová, Ivana. (2018, 13. února). Číslo 25085 žije. Babiš prohrál spor, podle slovenských soudů byl agentem StB. *Respekt*. Dostupné z <<https://www.respekt.cz/spolecnost/cislo-25085-zije-babis-prohral-spor-podle-slovenskych-soudu-byl-agent-stb>>

Švehla, Marek. (2020, 17. května). V tmavém stínu Hradu. *Respekt*. Dostupné z <<https://www.respekt.cz/tydenik/2020/21/v-tmavem-stinu-hradu>>

Švehla, Marek. (2020, 15. listopadu). Babiš vůbec nechápe. *Respekt*. Dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2020/47/babis-vubec-nechape?fbclid=IwAR3xDoG9D2BfwRVUdKsou9ftI4WHyQrQV0-S2B_RgNcD13NSgc-I3kvQNxI>

Tesař, F. (2013). *Můžeme, chceme, dokážeme? Česká ekonomická, veřejná a kulturní diplomacie a Balkán*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. Dostupné z <https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/Tesar_Muzeme_chceme_dokazeme.pdf>

Trachtová, Zdeňka. (2020, 19. listopadu). Tendir na Dukovany: vnitro a tajné služby varují před firmami z Ruska a Číny. Hrozí vydíratelnost Česka. *iROZHLAS*. Dostupné z <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/tendr-rusko-cina-dukovany-tajne-sluzby-vnitro-varovani-dostavba_2011190600_kar>

Vladisavljevic, Anja. (2019, 1. března). Croatia Journalists Take to Streets Over Court Pressures. *Balkan Insight*. Dostupné z <<https://balkaninsight.com/2019/03/01/croatia-journalists-take-to-streets-over-court-pressures/>>

Vladisavljevic, Anja. (2019, 10. září). Croatian Government 'Silent About Threats Against Journalists'. *Balkan Insight*. Dostupné z <<https://balkaninsight.com/2019/09/10/croatian-government-silent-about-threats-against-journalists/>>

Znaor, Danko. (2009, 2. září). Kako riješiti problem hrvatske poljoprivrede?. *Tportal*. Dostupné z <<https://www.tportal.hr/biznis/clanak/kako-rijesiti-problem-hrvatske-poljoprivrede-20090902>>

Zubović, Marta. (2019). Agrokor: Political Aspects of the Crisis of Croatia's Biggest Conglomerate. *RUDN* 430-438. DOI: 10.22363/2313-1438-2019-21-3-430-438

ABSTRAKT

Komparace srovnává oligarchizaci Česka a Chorvatska na příkladu dvou aktérů – Andreje Babiše a Ivici Todorice. Hypotéza říká, že odlišný vývoj obou oligarchů zapříčiňují tři faktory, a to: historický vývoj transformace a odlišné zapojení se do mediální scény a politiky. Ověřuje se za pomoci zkoumání řečených oblastí, v práci se také zmiňuje zemědělství a vliv Ruska v obou zemích. Užitá teorie L. Sekelje vysvětluje důvody, proč se liší vývoj elit ve střední Evropě a na Balkáně.

ABSTRACT

The thesis compares the oligarchizing of Czechia and Croatia using the example of two public figures – Andrej Babis and Ivica Todoric. The hypothesis states that the different development of the two is caused by three factors, namely: historical development of transformation to democracy and different involvement in media scene and in politics. This proves the examination of said areas; the agriculture and Russian influence are also mentioned. Used theory of L. Sekelj's explains why the development of elites differs in central Europe and in the Balkans.

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Věra Marie Jílková

Název katedry a fakulty: Katedra politologie a evropských studií, Filozofická fakulta

Název bakalářské práce: Agrofert versus Agrokor: komparace oligarchů v Česku a Chorvatsku

Vedoucí práce: Mgr. Karolína Spurná

Počet stran: 48

Počet znaků: 92 632

Počet citovaných zdrojů: 42

Počet příloh: 0

Klíčová slova: *Česko, Chorvatsko, oligarchie, oligarchizace, Agrokor, Agrofert, východní Evropa, Balkán, komparace, Todorić, Babiš*

ANOTATION

Author: Věra Marie Jílková

Department: Department of Politics and European Studies, Faculty of Arts

Title: Agrofert vs. Agrokor: The Comparison of Oligarchs in Czechia and Croatia

Supervisor: Mgr. Karolína Spurná

Number of Pages: 48

Number of Characters: 92 632

Number of Works Cited: 42

Number of Appendixes: 0

Key Words: *Czechia, Croatia, oligarchy, oligarchisation, Agrofert, Agrokor, Eastern Europe, Balkans, comparation, Todoric, Babis*

Language: Czech